

Nhlengelo wa Switori

XITSONGA

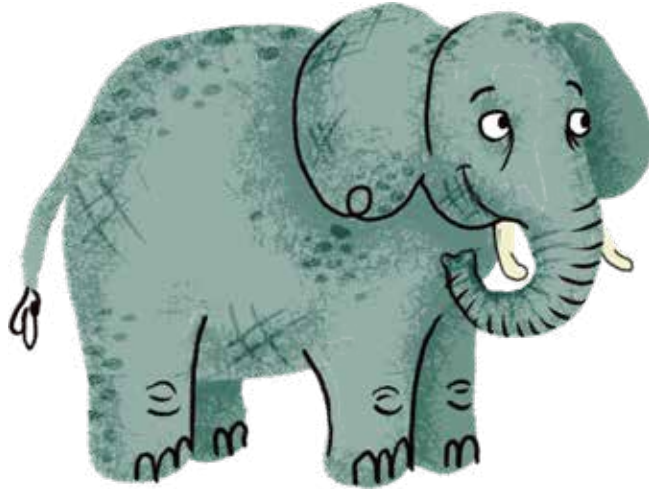
RIRIMI RA LE KAYA

KOTARA YA 3

GIREDI YA
1

Nhlengelo wa Switori

GIREDI YA 1 | KOTARA YA 3

XITSONGA

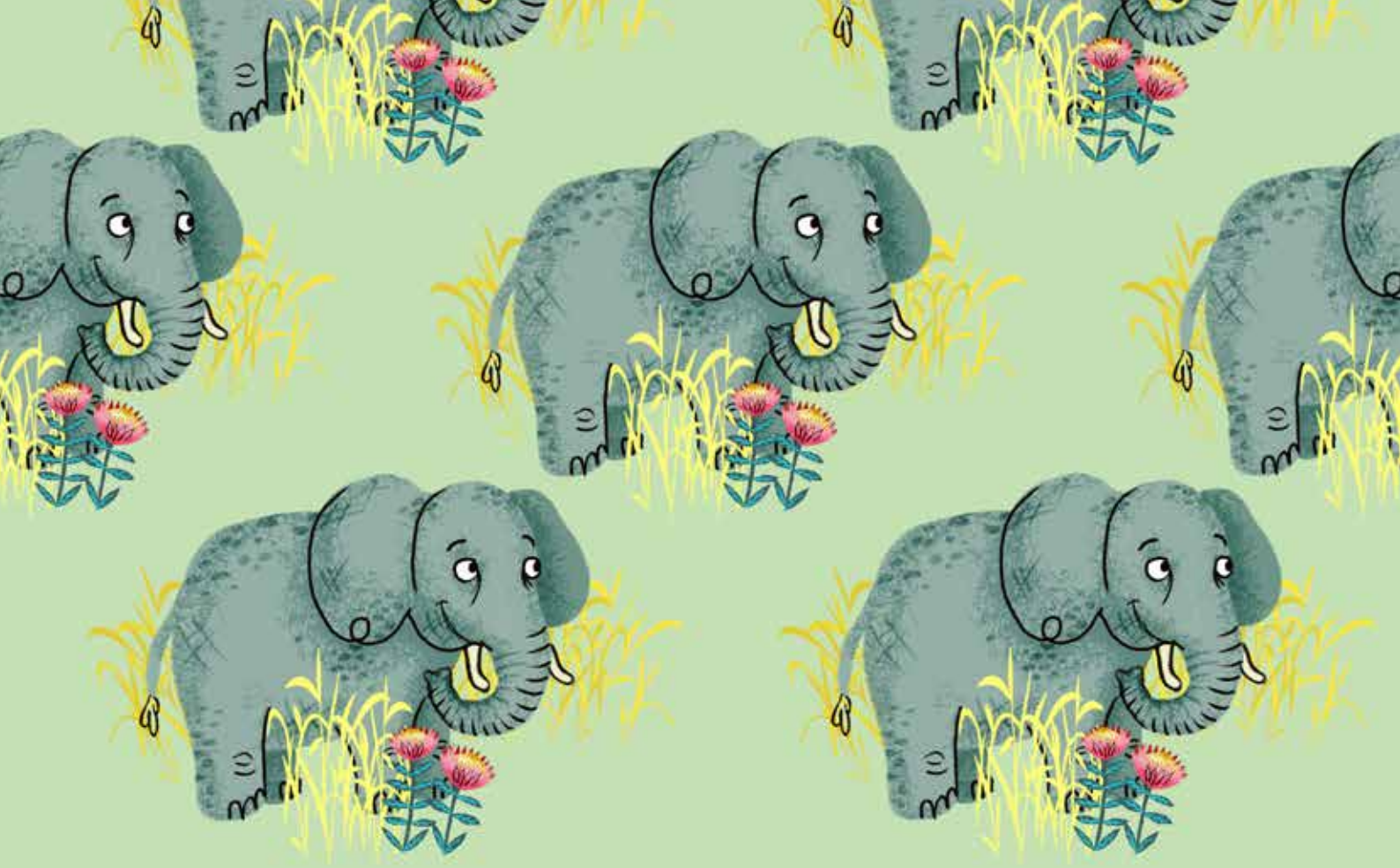
**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

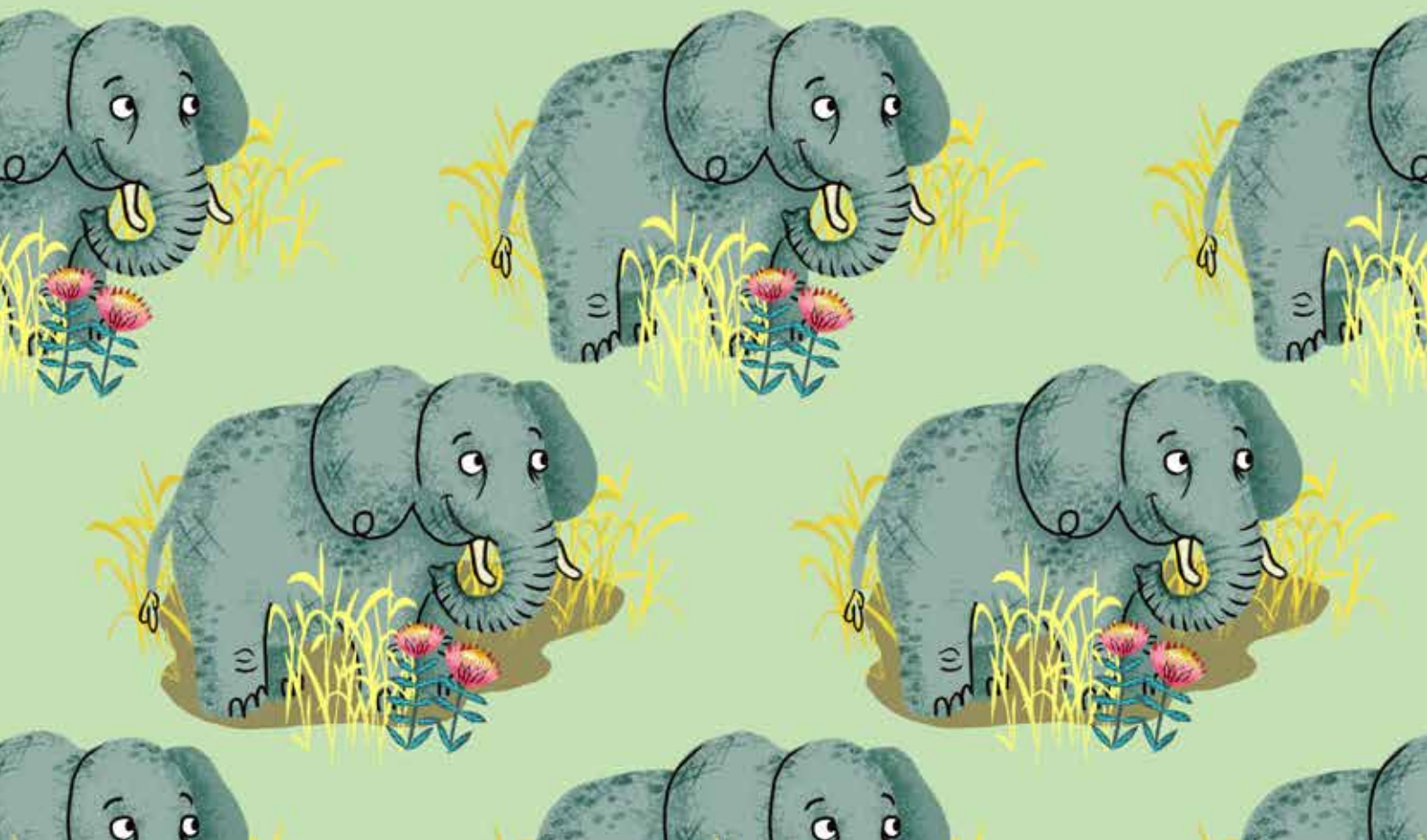
Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

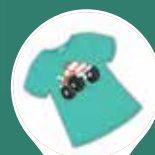

KOTARA YA 3

MEPE WA AFRIKA- DZONGA

Xikipa
lexintshwa
xa Bohlale

**Kapa-
N'walungu**

Buruku ra
kahle

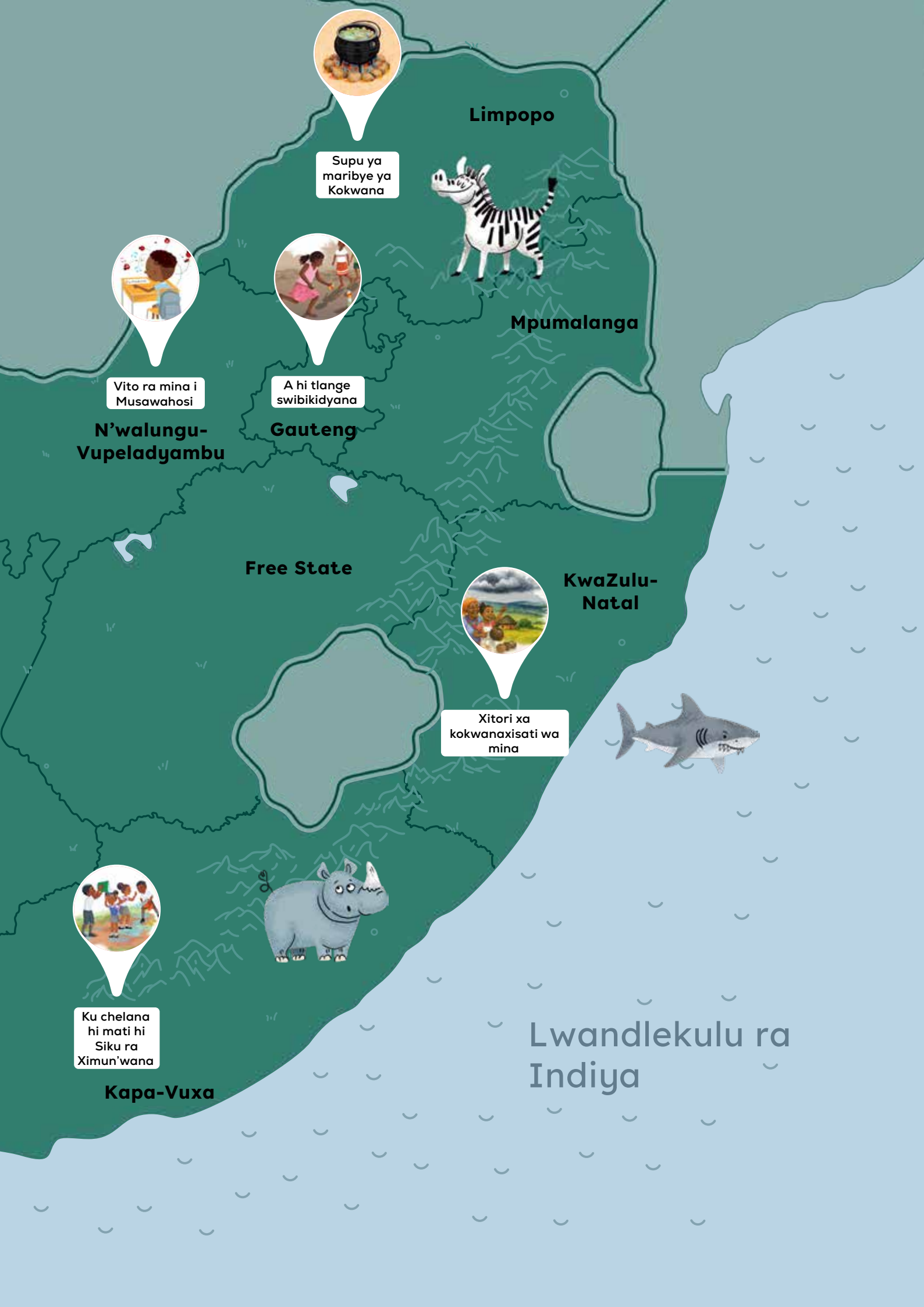
I baji ra
mina

Kapa-Vupeladyambu

Lwandlekulu ra
Atlilantiki

Limpopo

Supu ya
maribye ya
Kokwana

Mpumalanga

Vito ra mina i
Musawahosi

N'walungu-
Vupeladyambu

A hi tlanga
swibikidyana

Gauteng

Free State

KwaZulu-
Natal

Xitori xa
kokwanaxisati wa
mina

Ku chelana
hi mati hi
Siku ra
Ximun'wana

Kapa-Vuxa

Lwandlekulu ra
Indiya

KOTARA YA 3: SWITORI

I baji ra mina

1

Buruku ra kahle

15

Xitori xa kokwanaxisati wa mina

29

Supu ya maribye ya Kokwana

37

A hi tlanga swibikidyana

51

Ku chelana hi mati hi Siku ra Ximun'wana

63

Vito ra mina i Musawahosi

77

Xikipa lexintshwa xa Bohlale

91

XITORI XA 1 I BAJI RA MINA

Nkongomelo: Swiambalo
swa hina

**Vuxokoxoko
bya Vundzhaku**

- Xitori lexi i xitori xo ka xi nga ri ntijiso.
- Xi humelela eAfrika-Dzonga.
- Xi humelela hi siku rolero.
- Xitori lexi xi ta pfuna vadyondzi ku twisisa leswaku vana va kula na ku siyiwa hi swiambalo swa vona. Hakanyingi, loko n'wana un'we a nga ha ringani hi xiambalo xo karhi, xi hundziseriwa eka makwavo lontsongo leswaku a xi ambala. Swi nga tika loko hi nga ha ringani hi xiambalo lexi hi xi rhandzaka - ivi hi vona makwavo a xi ambarile!

**Tipoyinti leti u nga ti
avelaka na vadyondzi**

- Hi xixika, hi ambala tinxaka to hlawuleka ta swiambalo leswaku hi kufumela, kufana na swidloko, majesi, mabaji na masokisi.
- Vana va tshama va ri karhi va kula, naswona loko va ri karhi va kula va kula ku hundza swiambalo swa vona.
- Swiambalo leswi nga switsongo ngopfu swi nga twala swi manya naswona swi nga ntshuxekangi, naswona swi nga tika ku ambaleka loko hi ringeta ku swi fositela ku swi ambala.
- Mikarhi yin'wana vamakwavo lavantsongo va ambala swiambalo leswi va siyeriweke hi vabuti na vasesi va vona.

Qhinga ra Ntwisiso: Anakanya

- I ncini: Ku tumbuluxa xifaniso xa le miehleketsweni xa leswi humelelaka eka xitori.
- Hikokwalahokayini hi swi tirhisa: Ku endla leswaku xitori xi twakala xi ri xa xiviri naswona xi tsakisa.
- Xi pfuna njhani: Swi ku pfuna ku twisisa leswaku swimunhuhatwa na tindhawu swi languteka njhani naswona swi endla leswaku xitori xi va lexi twisisekaka kahle.

Ku tirhisa qhinga leri:

Pheji na ndzimana	Ku hlaya ka	Vula
4,1	Tlangelani u pfukile emubedweni. U ambarile bokati ya yena. U ambarile hembhe ya yena na jesi. U ambarile masokisi na tintanghu. U ambarile xigqoko lexi nga na voya.	Anakanya Mashepo a ringeta ku ambala hi ku hatlisa hilaha a nga kotaka hakona hikuva a twa ku titimela swinene!
10,3	“Tlangelani, u endla yini eka swiambalo leswi hinkwaswo swa khale?” ku vutisa manana wa yena. “Sweswo a swa ha ku ringani!”	Ndzi nga anakanya swiambalo leswitsongo, leswi manyaka leswaku swi languteka swi ri vuphukuphuku swinene eka Matshepo!

Tlangelani u pfukile hi Mugqivela namixo a rhurhumela. “Heyii! I xixika sweswi!” a ehleketa. “Swa antswa ndzi ta ambala baji ra mina leri ndzi ri rhandzaka!” Tlangelani a n’wayitela loko a ehleketa hi baji ra yena ro saseka. A ri ri ra xitshopana na swiluva swa pinki na swo tshwuka miri wa rona hinkwawo. A ri ri na tikunupu letikulu ta xivunguvungu. A ri kufumela na ku va na voya endzeni ka rona.

Tlangelani u pfukile
emubedweni.
U ambarile bokati ya yena.

U ambarile hembhe ya
yena na jesi.

U ambarile masokisi na
tintanghu.

U ambarile xigqoko lexi nga
na voya.

Kutani u yile eka khabodo leyi manana wa yena
a veka kona mabaji ya xixika. Baji ra yena leri a ri
rhandzaka a ri nga ri kona!

“Manana!” Tlangelani a vitana. “Ri kwihi baji ra mina?”
Kambe a ku nga ri na nhlamulo.

Tlangelani u yile ehandle. Byanyi lebyo titimela byi n'wi titimetile ehansi ka mikondzo. “Manana!” ku vitana Tlangelani. “Ri kwihi baji ra mina?” Kambe a ku nga ri na nhlamulo.

Tlangelani u pfurile rivanti ro nghena exitangeni.
“Manana!” ku hlevetela Tlangelani “ri kwihi baji ra
mina?” Kambe a ku nga ri na nhlamulo.

“Kumbexana manana u na Manana Tsakani,”
Tlangelani a ehleketa. Kambe loko a nga si fika
endlwini ya Manana Tsakani, u vonile ndzisana ya yena
Hetisani a tsutsuma hala handle. Hetisani a ambarile
baji ro saseka ra xitshopana, ra swiluva swa pinki na
swo tshwuka, na tikunupu letikulu ta xivunguvungu.
“Heyii! I baji ra mina rero!” Tlangelani a ehleketa.
Tlangelani u twa xirhami swinene. A nga swi lavi ku
lwa na ndzisana ya yena ehandle laha ku titimelaka. U
tsutsumerile ekaya. “Hetisani i khamba! Ndza tivutisa
leswaku u ndzi yivele na yini swin’wana,” Tlangelani a
ehleketa, a hlundzukile.

U yile ekamareni kutani
a pfula dirowara ya
le henhla ya Hetisani.
Tlangelani u kumile
rhoko ya yena ya khale
ya mavala ya rihlaza na
yo tshwuka. “Heyii!” ku
ehleketa Tlangelani, “I
rhoko ya mina leyi!” U yi
humesile eka dirowara a yi
ambala. A yi twala yi n’wi
manya swinene!

Tlangelani u pfurile
dirowara ya vumbirhi.
U kumile jesi ra yena
ra pinki.”Heyii!” ku
ehleketa Tlangelani, “I
jesi ra mina leri!” U ri
humesile eka dirowara
a ri ambala. A ri komile
swinene!

U pfurile dirowara ya vunharhu. U kumile buruku ra yena ra wasi. “Heyii!” ku ehleketa Tlangelani, “I buruku ra mina leri!” U ri humesile eka dirowara a ri ambala. A twa ri n’wi manya! A nga koti ku ri konopeta.

Tlangelani u ringetile ku pfula dirowara ya le hansi kambe u tsandzekile ku goveka hikokwalaho ka swiambalo leswi n’wi manyaka. Kutani hi nkarhi wolowo, manana wa yena u nghanile ekamareni.

Manana wa yena u sungurile ku hleka.

“Tlangelani, u endla yini eka swiambalo leswi hinkwaswo swa khale?” ku vutisa manana wa yena.

“Sweswo a swa ha ku ringani!”

“Hetisani u yivile swiambalo swa mina hinkwaswo!” ku vula Tlangelani, “na baji ra mina leri ndzi ri rhandzaka!”

“Hayi, Tlangelani,” ku hlamula manana wa yena, “ndzi n’wi nyikile swona! Wa kula!” Manana wa Tlangelani u pfurile khabodo a humesa pulasitiki lerikulu. U ri nyiketile Tlangelani.

Tlangelani u pfurile pulasitiki a humesa baji lerintshwa. A ri ri ra rihlaza na tingeleti ta xitshopana na xivunguvungu. A ri ri na tikunupu letikulu to tshwuka. A ri kufumela ri tlhela ri va na voya endzeni. A ku ri baji ro saseka swinene leri Tlangelani a nga si tshama a ri vona! A ri ambala. Ri n'wi ringana kahle.

Hi mixo lowu landzelaka, “Tlangelani u ambarile leswaku a ta ya ekerekeni. U ambarile baji ra yena lerintshwa a humela ehandle. Hetisani u n’wi langutile. “Ndza ri lava baji rero!” Ku vula Hetisani, “I baji ro saseka swinene leri ndzi nga tshama ndzi ri vona!”

Tlangelani u tlhandlekile voko ra yena eka ndzisana ya yena. “U nga vileli, Hetisani. Siku rin’wana ri ta va baji ra wena!”

Ku hlaya ka 1

Xana Tlangelani a lava yini?

A lava baji ra yena.

Xana u ri kumile kwihi baji ra yena?

U kumile sesi wa yena Hetisani a ambarile baji ra yena.

Hikokwalahokayini Tlangelani a vitanile ndzisana ya yena “khamba”?

- Hikuva ndzisana ya yena a ambarile baji ra yena ra khale.
- Hikuva a nga swi lemukangi leswaku manana wa yena u nyikile Hetisani baji ra yena.
- Hikuva a ehleketa leswaku Hetisani u yivile baji ra yena leri a ri rhandzaka.
- Hikuva a nga swi lemukangi leswaku baji a ri nga ha n’wi ringani sweswi!
- Hikuva a nga swi tiva leswaku manana wa yena u n’wi xaverile baji lerintshwa.

Ku hlaya ka 2

Tlangelani u kumile yini eka dirowara ya Hetisani?

U kumile swiambalo swa yena swa khale.

Xana swiambalo swa wena swi tshama swi va switsongo? Xana ku humelele yini hi swona?

Loko swiambalo swa mina swi ri switsongo, ndzi...

Hikokwalahokayini Tlangelani a byerile ndzisana ya yena leswaku siku rin’wana baji lerintshwa ri ta va ra yena?

- Hikuva u lemuka leswaku Hetisani u na swiambalo swa yena hinkwaswo leswitsongo.
- Hikuva u lemuka leswaku manana wa yena u nyika Hetisani swiambalo swa yena swa khale.
- Hikuva u lemuka leswaku wa kula, swiambalo swa yena hinkwaswo swi ta va leswitsongo siku rin’wana!
- Hikuva wa swi tiva leswaku siku rin’wana na baji ra yena lerintshwa ri ta va leritsongo.

XITORI XA 2

BURUKU RA

KAHLE

Nkongomelo: Swiambalo swa hina

Vuxokoxoko
bya Vundzhaku

- Xitori lexi i xitori xo ka xi nga ri ntijiso.
- Xi humelela eAfrika-Dzonga.
- Xi humelela hi siku rolero.
- Xitori lexi xi ta pfuna vadyondzi va wena ku twisisa leswaku vana va kula na ku sijiwa hi swiambalo swa vona - kufana na le ka xitori xa vhiki leri nga hundza: I baji ra mina. Eka switori leswimbirhi, swimunhuhatwankulu a swa ha ringaniwi hi swiambalo leswi a swi swi rhandza khale. Havumbirhi bya swona swi kuma xiambalo lexintshwa lexi swi xi rhandzaka eku heteleleni.

Tipoyinti leti u nga ti
avelaka na vadyondzi

- Vana va tshama va ri karhi va kula, naswona loko va ri karhi va kula va kula ku hundza swiambalo swa vona.
- Swiambalo swo hambanahambana swa ringanela no twala hi ndlela yo hambana emirini (swa khoma, swi hlekahleka, swa tsindziyela, swa vevuka). Swiambalo swi endlwile hi mixaka yo hambanahambana ya switirhisiwa leswi khumbaka ndlela leyi swi twalaka hayona.
- Mavhengele ya na makamara yo ringetela kona laha u nga ringetaka swiambalo loko u nga si swi xava, ku tiyisisa leswaku swa ku ringana naswona u tsakela hi ndlela leyi swi langutekaka na ku twala hakona.
- Swi tolovelekile ku cinca leswi hi swi tsakelaka loko hi ri karhi hi kula na ku ringeta swilo swintshwa.

Qhinga ra Ntwisiso: Endla ku yelana

- I ncini: Ku ehleketa hi ndlela leyi xitori xi fambisanaka ha yona na vutomi bya wena n'wini, tibuku tin'wana kumbe misava.
- Hikokwalahokayini hi swi tirhisa: Ku twisisa xitori ku antswa hi ku xi hlanganisa na swilo leswi u swi tivaka.
- Xi pfuna njhani: Swi endla leswaku xitori xi va na nhlamuselo no olova ku xi tsundzuka.

Ku tirhisa qhinga leri:

Pheji na ndzimana	Ku hlaya ka	Vula
17,1	Kambe mhaka a ku ri leswaku, buruku ra yena a ri nga ha n'wi ringani. U timanyeterile hi rona tin'hweti. Ku fikela, loko siku rin'wana ku tsemeka kunupu.	Ndzi nga endla ku yelana exikarhi ka switori swa hina swimbirhi. Fadzi na Matshepo havambirhi a va ha ringaniwi hi xiambalo lexi va xi rhandzaka.
18,1	Fanelani u ringetile ku pfala laha ku nga boxeka, kambe loko manana wa yena a swi lemuka, u sungurile ku hleka. "Hi sweswo! I nkarhi wo kuma buruku rintshwa!" a vula	Ndzi nga endla ku yelana exikarhi ka switori swa hina swimbirhi. Manana wa Fadzi na manana wa Matshepo havambirhi va hleka loko va vona vana va vona va ringeta ku timanyetela eka swiambalo leswi nga ha va ringaniki. Va hleka ku nga ri hileswi va nga riki na musa, kambe ku kombisa leswaku n'wana u languteka a hlekisa loko a ringeta ku timanyetela eka swiambalo leswi nga switsongo ngopfu.

Fanelani a venga swiambalo leswintshwa. A rhandza swiambalo swo olova, swo n'wi khoma kahle leswi nga ambariwa na ku hlantswiwa masiku yo hlayanyana. Kambe mhaka a ku ri leswaku, buruku ra yena a ri nga ha n'wi ringani. U timanyeterile hi rona tin'hweti. Ku fikela, loko siku rin'wana ku tlupuka kunupu.

Fanelani u ringetile ku pfala laha ku nga boxeka,
kambe loko manana wa yena a swi lemuka, u sungurile
ku hleka.

“Hi sweswo! I nkarhi wo kuma buruku rintshwa!” a vula.

Endzhaku ka masikunyana, loko Fanelani na tatana wa yena va yile emavhengeleni swin'we, a hlundzukile ndlela hinkwayo. “A ndzi lavi buruku lerintshwa!” a ehleketa.

Tatana wa Fanelani u n'wi pfunile ku hlengeleta switayeले swo hambana swa maburuku ya sayizi ya yena. U ma tekile a ya ekamareni ro ringanisela ka rona.

“Ndzi ta va ndzi ri ehandle. U ndzi tivisa loko u kuma buruku leri u ri tsakelaka,” a vula.

Xosungula, Fanelani u ringetile buruku ra kahle ra ntima.

“Kumbexana a ri bihangi ngopfu?” a ehleketa a ri karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, lapi ra kona a ri nga ri kahlekahle. A ri twala ri khwaxa no nwayisa enhlongeni ya yena.

“A ndzi lavi buruku lerintshwa!” a ehleketa.

Xolandzela, Fanelani u ringetile buruku rin'wana ra xitayele ra bokati ra wasi wa ntimanyana.

“Kumbexana ndzi ta languteka ndzi ri kahle eka buruku leri?” a ehleketa a ri karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, lapi ra kona a ri twala ri tiyile. A titwa onge a nga koti na ku famba. Loko a ringeta ku tlutlama, buruku a ri n'wi tsema nyonga.

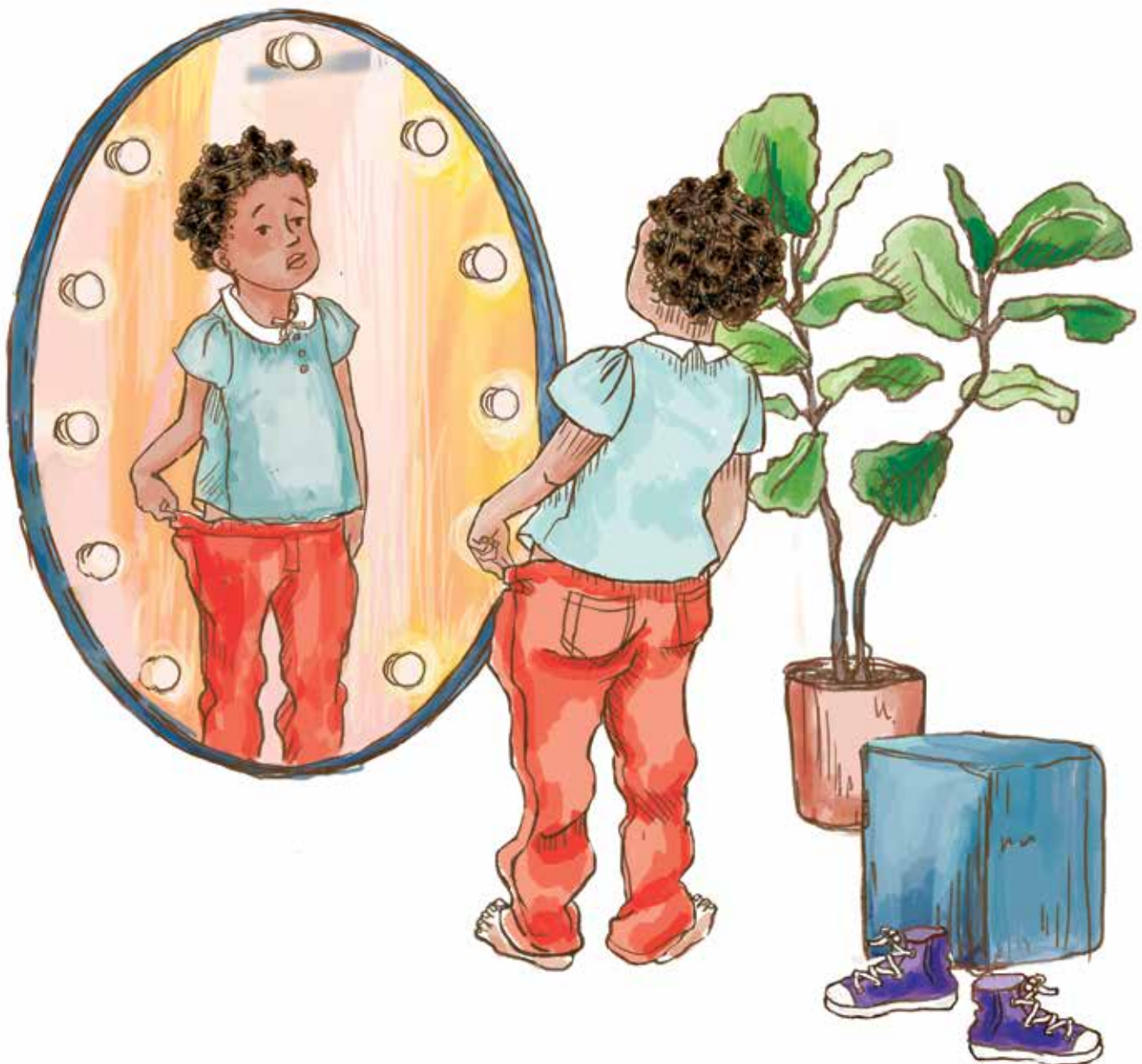
“A ndzi lavi buruku lerintshwa!” a ehleketa.

Endzhaku ka sweswo, Fanelani u ringetile buruku ro hatima ro tshwuka.

“Kumbexana leri ri ta va kahle?” a ehleketa a ri karhi a ri susa eka hengara. Kambe loko a ri ringeta, a ri twala ri ri rikulu. A ri twala ri tika. Naswona a twa a vilela leswaku ri ta wa loko a tsutsuma a tlanga a ri ambarile.

“A ndzi lavi buruku lerintshwa!” a ehleketa.

“Swi famba njhani kwalaho?” ku vutisa tatana wa Fanelani a ri ehandle ka kamara ro ringanisela ka rona.

“A ndzi ri kumi buruku leri ndzi ri tsakelaka,” a vula, a ri karhi a ambala buruku ra yena ra khale, leri n’wi ringanaka kahle.

Loko Fanelani a kuma tatana wa yena, a yimile ekusuhi na swikete swo pfuleka, swa swiluva. Mahlo ya Fanelani ya pfuleka swinene. “Leswi ke?” a vutisa, “ndzi nga ringeta swikete?”

“U swi rhandza ku tlula maburuku?” a vutisa. Fanelani a pfumela hi nhloko.

Loko Fanelani a ringeta xikete xosungula, u swi tivile leswaku a xi ri kahle. Lapi ra kona a ri olova. A ri twala bya silika enhlongeni ya yena. Xikete lexi a xi nga twali xi tiyile. Loko a tshama ehansi, a xi tsanyuka kahle tindhawu hinkwato. A xi twala xi ri kahle, ku fana na buruku ra yena ra khale, buruku ra kahle.

Fanelani a nga ri kumangi buruku ra kahle, kambe u kumile xikete xa kahle.

Ku hlaya ka 1

Xana Fanelani u ringetile maburuku ya njhani?

U ringetile buruku ra ntim, bokati ra wasi wa ntimanyana, na buruku ro hatima ro tshwuka.

Xana Fanelani u kumile yini evhengeleni?

U kumile xikete lexintshwa, xa kahle.

Hikokwalahokayini Fanelani a nga kumangi buruku lerintshwa?

- Hikuva ematshan'wini u kumile xikete.
- Hikuva a ku nga ri na buruku leri a ri ri kahle, kambe xikete a xi twala xi ri kahle.
- Hikuva buruku ra ntim leri a nga ri ringeta a ri twala ri khwaxa na ku nwayisa nhlonge ya yena.
- Hikuva bokati ra wasi wa ntimanyana leri a nga ri ringeta a ri n'wi manya.
- Hikuva buruku ro tshwuka leri a nga ri ringeta a ri twala ri ri rikulu no tika.
- Hikuva xikete a xi n'wi khoma kahle loko a xi ambarile!

Ku hlaya ka 2

Xana u ehleketa leswaku Fanelani u titwe njhani loko kunupu yi tlupukile eburukwini ra yena?

Ndzi ehleketa leswaku u titwe a tsanile/hlundzukile/hlangahlanganile.

Xana u ehleketa leswaku Fanelani u titwe njhani loko a hetelele a kume xikete lexi a nga xi tsakela?

Ndzi ehleketa leswaku u titwe a tsakile/tshunxekile.

Hikokwalahokayini Fanelani a titwa a hlangahlanganile?

- Hikuva kunupu ya buruku leri a ri rhandza yi tlupukile.
- Hikuva a nga swi lavi ku ya evhengeleni ku ya xava buruku lerintshwa.
- Hikuva a tsundzukile buruku ra yena ra khale, ra kahle.
- Hikuva a nga lavi buruku lerintshwa – a navela onge a nga ambala buruku ra yena, ra khale ra kahle.
- Hikuva maburuku hinkwawo lama a nga ma ringanisa a ma nga fani na buruku ra yena ra khale.
- Hikuva buruku ra ntim leri a nga ri ringeta a ri twala ri khwaxa na ku nwayisa nhlonge ya yena.
- Hikuva bokati ra wasi wa ntimanyana leri a nga ri ringeta a ri n'wi manya.
- Hikuva buruku ro tshwuka leri a nga ri ringeta a ri twala ri ri rikulu no tika.

XITORI XA 3

XITORI XA KOKWANA WA MINA

Nkongomelo: Vakokwanaxisati va hina

Vuxokoxoko
bya Vundzhaku

- Xitori lexi i xitori xo ka xi nga ri ntijiso.
- Xi humelela eAfrika-Dzonga.
- Xi humelela hi siku rolero.
- Xitori lexi xi ta pfuna vadyondzi va wena ku twisisa hilaha vuswikoti na mindhavuko swi nga hundziseriwaka hakona kusuka eka rixaka rin'wana ku ya eka rin'wana hi ku dyondzisa, ku titoloveta, na ku avelana mintokoto.

Qhinga ra Ntwisiso:
Langutisisa ku Twisisa

- I ncini: Ku kambela ku twisisa ka wena loko u ri karhi u hlaya na ku yimanyana loko nchumu wo karhi wu nga ri erivaleni.
- Hikokwalahokayini hi swi tirhisa: Ku lemuka loko u nga swi twisisi na ku swi lulamisa.
- Xi pfuna njhani: Swi ku endla u tshama u ngenelerile naswona swi antswisa ku twisisa hi ku lulamisa leswi nga twisisekeki hi ku hatlisa.

Tipoyinti leti u nga ti
avelaka na vadyondzi

- Mindyangu yi hundzisela vutshila na mindhavuko kusuka eka rixaka rin'wana ku ya eka rin'wana. Mikarhi yin'wana vakokwana va dyondzisa vana swilo leswi va swi dyondzeke eka vatswari va vona kumbe eka vakokwana va vona. Leswi swi pfuneta ku hlayisa mindhavuko ya rixaka.
- Vanhu va nga tirhisa switirhisiwa leswi humaka eka ntumbuluko leswaku va endla swilo leswi nga na nkoka. Vumba i muxaka wa misava leyi nga vumbiwaka yi va mapoto na michumu yin'wana na yin'wana.
- Vuvumbi bya timbita i vutshila lebyi lavaka ku titoloveta ku byi dyondza. Hi ntolovelo vanhu va fanele va titoloveta mikarhi yo tala va nga si va ni vutshila eka swona.
- Loko vumba byi tsakama, bya olova naswona swa olova ku byi vumba. Loko byi oma, bya tiya naswona byi hlayisa xivumbeko xa byona. Loko vumba lebyi tsakamaka byi nela hi mpfula, byi nga ha tlhela byi olova nakambe naswona byi tlhela byi lahlekeriwa hi xivumbeko xa byona.

Ku tirhisa qhinga leri:

Pheji na ndzimana	Ku hlaya ka	Vula
31,1	Lungi a nga si tshama a vona timbita to saseka ku fana na leti nga endliwa hi kokwana wa yena. Kokwana wa yena u hlanganisa vumba kusuka eka misava. A swi vonaka onge i masalamusi eka Lungi. “Ndzi lava ku endla timbita ku fana na wena!” Lungi a byela kokwana wa yena.	Ndzi pfumeleleni ndzi yima ndzi ehleketa... Ndzi ta kambela loko ndzi swi twisisa: Xana Lungi u ehleketa yini hi mapoto ya kokwanaxisati wa yena? Oho, ndza swi twisisa. U ehleketa leswaku ma sasekile swinene lero na yena u lava ku endla mapoto.
34,1	Kutani kokwana u kombile Lungi ku hlanganisa vumba kusuka eka misava. U kombile Lungi ku vumba mbita hi vukheta hi ku yi hundzuluxela. U kombile Lungi ku khavisa mbita ya yena leswaku yi saseka. U kombile Lungi ku veka mbita ya yena edyambyini leswaku yi oma.	Ndzi pfumeleleni ndzi yima ndzi ehleketa... Ndzi ta kambela loko ndzi swi twisisa: Xana hi wahi magoza lama Lungi a faneleke ku ma landzelela ku endla poto? Xosungula, u fanele ku hlanganisa vumba kusuka eka misava, kutani u fanele ku vumba poto, kutani u fanele ku n’wayan’waya dizayini eka poto ra yena, naswona eku heteleleni a nga ri veka edyambyini leswaku ri ta oma.

Lungi a nga si tshama a vona timbita to saseka ku fana na leti nga endliwa hi kokwana wa yena. Kokwana wa yena u hlanganisa vumba kusuka eka misava. A swi vonaka onge i masalamusi eka Lungi. “Ndzi lava ku endla timbita ku fana na wena!” Lungi a byela kokwana wa yena. Kokwana a n’wayitela. “I mavonelo ya kahle!” ku vula kokwana, “Ndzi dyondzile ku endla timbita loko ndzi ringana na wena!”

“Loko ndza ha ri na nhungu wa malembe ku fana na wena, a ndzi rhandza ku languta manana wa mina loko a endla timbita. A hlanganisa vumba kusuka eka misava. A vumba timbita hi mavoko ya yena, kutani a tiveka edyambiyini leswaku ti oma. Nkarhi wo sungula loko ndzi endlile mbita ya mina, u ndzi kombile ku vumba mbita hi vukheta na ku yi hundzuluxela. U ndzi kombile ku yi khavisa leswaku yi ta saseka! Kutani a ndzi komba ku yi veka edyambiyini leswaku yi ta oma. Kambe vusiku byebyo, loko ndza ha etlerile ku sungurile ku na mpfula!

Loko ndzi pfuka, a ndzi yi kumangi mbita ya mina. Ndzi lo kuma ntsena ntila wa misava yo tshwuka wu kongoma exirhapeni! Mbita ya mina yo sungula yi onhakile!” kokwana a hleka.

Lungi u tshamile na kokwana wa yena a ringeta ku n'wi anakanya loko a ha ri xifanyetana.
“Hikokwalahokayini u nga dyondzisangi manana wa mina?” ku vutisa Lungi.

“Ohoo Lungi, ndzi ringetile!” kokwana a hleka. “Kambe, manana wa wena a nga swi rhandzi ku endla timbita! Manana wa wena a rhandza ku cina – u yile emahlweni na ndhavuko wolowo!”

Kutani kokwana u kombile Lungi ku hlanganisa vumba kusuka eka misava. U kombile Lungi ku vumba mbita hi vukheta hi ku yi hundzuluxela. U kombile Lungi ku khavisa mbita ya yena leswaku yi saseka. U kombile Lungi ku veka mbita ya yena edyambiyini leswaku yi oma. “U ta fanela ku titoloveta nkarhi wo leha!” ku hlamusela Kokwana.

Lungi na kokwana va endlile timbita swin’we dyambu hinkwaro.

Loko timbita ta Lungi hinkwato ti omile no hatima,
Lungi u hlawurile leyi a tinyungubyisa hi yona swinene.

“Ndzi veka leyi endzeni?” Lungi a vutisa kokwana.

“Hikokwalahokayini u lava ku yi veka endzeni?”
kokwana a vutisa.

Lungi u langutile exhibakabakeni. A ku ri na mapapa
empfhukeni. “A ndzi lavi yi n’okisa hi mpfula, ku fana na
mbita ya wena yo sungula!” Lungi a hlamusela.

Ku hlaya ka 1

I yini xo saseka lexi Lungi a nga tshama a xi vona?

Timbita ta kokwana wa yena.

Kokwana a ri na malembe mangani loko a dyondza ku endla timbita?

Kokwana a ri na nhungu wa malembe, ku fana na Lungi.

Hikokwalahokayini Lungi a lava kokwana a n'wi dyondzisa ku endla timbita?

- Hikuva u ehleketa leswaku timbita ta kokwana ti sasekile.
- Hikuva u navela kokwana – u lava ku fana na yena!
- Hikuva manana wa Lungi a nga swi koti ku endla timbita – u ta fanela ku dyondza ka kokwana.
- Hikuva ku endla timbita a swi olovi – un'wana u fanele a ku komba ku ti endla!

Ku hlaya ka 2

Kokwana u dyondzile eka mani ku endla timbita

- U dyondzile ku endla timbita eka manana wa yena.

Hikokwalahokayini Lungi a nga dyondzangi ku endla timbita eka manana wa yena?

Hikuva manana wa yena a nga dyondzangi ku endla timbita.

Hikokwalahokayini Lungi a lava ku veka mbita ya yena leyi a yi rhandzaka endzeni?

- Hikuva mbita yo sungula ya kokwana yi onhiwile hi mpfula.
- Hikuva leti i timbita to sungula leti Lungi a nga ti endla! I ya nkoka hi xivangelo xexo.
- Kumbe Lungi u lava ku komba manana wa yena leswaku se i wa swi kota ku endla timbita.
- Hikuva Lungi u vona mapapa. U tsundzuka leswaku mbita yo sungula ya kokwana yi onhiwe hi mpfula. A nga lavi swi humelela eka mbita ya yena yo sungula!

XITORI XA 4

SUPU YA MARIBYE

YA KOKWANA

Nkongomelo: Vakokwanaxisati
va hina

**Vuxokoxoko
bya Vundzhaku**

- Xitori lexi i xitori xo ka xi nga ri ntijiso.
- Xi humelela eAfrika-Dzonga.
- Xi humelela hi siku rolero.
- Xitori lexi xi ta pfuna vadyondzi ku twisisa leswaku vanhu va nga tirhisa miehleketo ya vutlhari na ntirhisano wa ntlawa ku pfunana eka mikarhi yo tika.

**Qhinga ra Ntwisiso: Endla
mikambisiso**

- I ncini: Ku teka xiboho xa loko u tsakela xitori kumbe swiboho leswi tekiwaka hi swimunhuhatwa.
- Hikokwalahokayini hi swi tirhisa: Ku tumbuluxa mavonelo ya wena n'wini na ku twisisa xitori hi vuenti kumbe ku hetiseka.
- Xi pfuna njhani: Swi ku pfuna ku ehleketa hi mahungu ma xitori na leswi u pfumelelanaka na swona.

**Tipoyinti leti u nga ti
avelaka na vadyondzi**

- Vakokwana na vanhu lavakulu va tala ku tirhisa vutlhari bya vona, switori na ntokoto wa vona wa vutomi ku letela na ku pfuna mindyangu ya vona na miganga.
- Mpfula yi na nkoka eka ku kurisa swibyariwa na ku phamela swifuwo. Loko ku ri na dyandza (nkarhi wo leha laha ku nga na mpfula yitsongo swinene), vanhu na swifuwo swi nga endleka va nga vi na swakudya swo ringanela.
- Supu yi endliwa hi ku sweka swipfanganisiwa swo hambanahambana swin'we epotweni, hi ntolovelohi ndzilo. Hi ntolovelohi supu a yi na maribye.
- Vanhu emigangeni va nga pfunana hi ku avelana leswi va nga na swona. Loko un'wana na un'wana a hoxa xandlanyana, swi nga endla nchumu lowukulu lowu pfunaka eka munhu un'wana na un'wana.

Ku tirhisa qhinga leri:

Pheji na ndzimana	Ku hlaya ka	Vula
40,1	Kokwana a fanele ku ehleketa pulani hi ku hatlisa! U tshamile exitulwini xa yena xo mbuwetela. A xi yisa endzhaku na le mahlweni loko a karhi a ehleketa hi pulani. “Ahaa,” ku huwelela Kokwana, “Ndzi na pulani! Khanana, i nkarhi wo endla supu ya maribye ya mina ya ndhuma!”	Ndzi endla mpimanyeto wa leswaku kokwanaxisati wa Tselane u tlharihile. Ndzi ehleketa leswaku mikarhi hinkwayo a nga endla pulani, hambiloko mikarhi yi tika!
43,1	“Kokwana u endla supu ya yena ya maribye yo nandziha!” a byela vanhu va muganga.	Ndzi endla mpimanyeto wa leswaku Tselane u tlharihile, kufana na kokwanaxisati wa yena. U na pulani yo endla leswaku vaaki hinkwavo va le mugangeni va lava ku tiva hi supu yo hlawuleka ya kokwanaxisati.

Khanana na kokwana wa yena a va twa ndlala. Mikarhi a yi tika. Mpfula a yi nga si na. Mavele a ma milangi na tihomu a ti ondzile. A ku nga ri na munhu loyi a ha ri na swakudya emugangeni wolowo. Kokwana a vilela. A ta endla yini? Milenge ya Khanana yo ondza a yi nyanya ku ondza masiku hinkwawo, naswona a nga ha tsutsumatsutsumi na ku tlanga loko xikolo xi humile.

Kokwana a fanele ku ehleketa pulani hi ku hatlisa! U tshamile exitulwini xa yena xo mbuwetela. A xi yisa endzhaku na le mahlweni loko a ri karhi a ehleketa hi pulani. “Ahaa,” ku huwelela Kokwana, “Ndzi na pulani! Khanana, i nkarhi wo endla supu ya maribye ya mina ya ndhuma!”

Khanana u tshiverile ndzilo. Kokwana u tselekile poto lerikulu leri a ri tarile hi mati endzilweni. Khanana u rhwalerile maribye yo saseka eka misava yo oma. “Maribye lama ma ta endla supu yo nandzika!” Khanana na Kokwana va hlekile hi ntsako swinene! Kokwana u cherile maribye ematini.

“Khanana, tsutsuma u ya emugangeni u ya va byela hinkwavo hi supu ya mina ya maribye yo nandzika!” ku vula Kokwana. Khanana u tsutsumile a ya emugangeni.

“Kokwana u endla supu ya yena ya maribye yo nandziha!” a byela vanhu va muganga.

“Supu ya maribye?” ku vutisa mudyondzisi. “A ndzi yi tivi.”

“Kokwana wa tiveka hi supu ya yena ya maribye yo nandziha,” ku vula Khanana.

“Ohoo, ina – ndza yi rhandza supu yoleyo,” ku vula munghana wa Kokwana. “Ndzi fanele ku va na xibye xo chela.”

“Ndzi nga yi ringeta?” ku vutisa N’wapurasi.

“Yi twala yi nandziha,” ku vula murisi.

“Ya nandziha,” ku vula Khanana.

Khanana u ehleketile hi xinkadyana. “Kambe a yi ringanelangi leswaku vanhu va nga avelana,” a vula a nga tsakangi. Vanhu hinkwavo a va languteka va nga tsakangi. Na vona a va twa ndlala.

“Ndzi na vonelo!” ku vula Khanana, “Ndzi na ku tshemba leswaku Kokwana u ta avelana hi supu ya yena. Kambe mi fanele ku ta na swo nandzihisa leswi hi nga ta swi engetela eka yona. Kutani ku ta va na supu yo ringanela vanhu hinkwavo!”

“Ndzi nga tisa mazambhana,” ku vula mudyondzisi.

“Tikheroti ti ta engetela nantswo,” ku vula n’wapurasi.

“Ndzi na tinyala to nandziha leti hi nga ti engetelaka,” ku vula murisi.

“Ndzi ta dlaya huku ya mina yo hetelela hi ta yi chela eka poto,” ku vula munghana wa Kokwana.

Vanhu va muganga hinkwavo va tsutsumerile emakaya ku ya vona leswaku va nga kuma yini swo swi engetela eka supu ya maribye ya Kokwana yo hlawuleka.

A ku huma nkahelo epotweni. Kokwana u hakasile mati a chela munyu na xipayisisi. Swi nuhela ku nandziha njhani! Hi un'weun'we vanhu va muganga va tisile matsavu ku ta engetela eka supu ya Kokwana. Loko vanhu va muganga va ri karhi va engetela swin'wana eka supu a yi ya yi nuhela ku nandziha swinene!

Ek u heteleleni supu a yi vupfile. Hinkwavo va tile na swibye swo chela kutani va tshamile va rhendzele ndzilo ku avelana hi supu ya maribye yo nandziha. A yi tele lero va kotile no nyika mbyana ya Khanana.

Endzhaku ko dya, Kokwana u va byerile xitori,
Khanana u yimbelerile risimu kutani hinkwavo
va tlangerile. A ku ri khale vanhu va muganga va
hetelerile ku tshama swin'we va vulavula na ku dya.

“Hi vile na siku ro saseka njhani,” ku vula n’wapurasi.

“Ha khensa supu ya maribye”, ku vula murisi.

“U hi kombile leswaku ku avelana swi hi endla hi va hi
fumile hinkwerhu”, ku vula mudyondzisi.

Khanana na Kokwana va n'wayiterile exihundleni.

Ku hlaya ka 1

Xana mudyondzisi u tisile yini?

U tisile mazambhana.

Xana n'wapurasi u engeterile yini eka supu?

U engeterile hi tikherotsi.

I mani a nga tisa tityala leswaku ti ta cheriwa eka supu ya maribye?

Murisi u tisile tityala.

Hikokwalahokayini supu yi nandziha?

- Hikuva vanhu va muganga va tisile swo engetela eka supu.
- Hikuva hinkwaswo leswi va nga swi tisa a swi nandziha loko swi hlanganile.

Ku hlaya ka 2

Hikwalahokayini kokwana a vilela?

Hikuva a nga ri na swakudya swo ringanela ku nyika ntukulu wa yena wa xisati!

Xana kokwana a ri kwihi loko a teka xiboho xo endla supu ya maribye?

A tshamile exitulwini xa yena xo mbuwetela.

Xana vanhu va muganga va titwa njhani endzhaku ko dya?

Va titwa va tsakile / va xurhile.

Endla nkambisiso hi Khanana na kokwana wa yena. U ehleketa leswaku i vanhu vo tlhariha kumbe i vanhu vo tlharihela etlhelo?

Ndzi ehleketa leswaku va... hikuva...

XITORI XA 5

A HI TLANGA

SWIBIKIDYANA

Nkongomelo: Hi tlanga ehandle

Vuxokoxoko
bya Vundzhaku

- Xitori lexi i xitori xo ka xi nga ri ntijiso.
- Xi humelela eAfrika-Dzonga
- Xi humelela hi siku rolero.
- Xitori lexi xi ta pfuna vadyondzi va wena ku twisisa leswaku vanhu vo huma eka tindhawu to hambana va nga ha tirhisa mavito yo hambana ku kongomisa eka ntlango wun'we. Swi nga tlhela swi va pfuna ku twisisa leswaku ku tlanga swin'we swi nga hi pfuna ku kuma leswi hi fanaka hi swona.

Qhinga ra Ntwisiso: Endla
Mikumbetelo

- I ncini: Ku ringanyeta swilo leswi mutsari a nga swi hlamuseliki hi ku kongoma, hi ku tirhisa swipfunaxitshunxo eka xitori.
- Hikokwalahokayini hi swi tirhisa: Ku twisisa tinhlamuselo leti dzikeke na mahungu lama tumbetiweke.
- Xi pfuna njhani: Swi ku pfuna ku fikelela nghimeto loko u ri karhi u hlanya, na ku twisisa xitori na swimunhuhatwa ku antswa.

Tipoyinti leti u nga ti
avelaka na vadyondzi

- Mindyangu yi tala ku endzelana hi nkarhi wa tiholideyi. Hi nkarhi wa tiholideyi, vana vo tala va endzela swirho swa ndyangu swo tanihi vakokwana, vahahani, vamaume kumbe vazala. Va nga ha endla vanghana lavantshwa loko va ri karhi va endzela.
- Ntlango wun'we wu nga va na mavito yo hambana etindhawini to hambanahambana. Mikarhi yin'wana vanhu va le madorobeni, miganga kumbe matiko yo hambana va tlanga ntlango wun'we kambe va wu vitana hi mavito yo hambana.
- Vanhu va nga tsandzeka ku twisisana hi ku olova. Mikarhi yin'wana vanhu va nga ehleketa leswaku a va pfumelelani hikuva va tirhisa marito yo hambana. Kambe, loko va vutisa swivutiso na ku hlamusela leswi va vulaka swona, va nga ha lemuka leswaku va vulavula hi nchumu wun'we.
- Mitlango yi nga va ndlela leyinene yo endla vuxaka lebyintshwa na vanghana.

Ku tirhisa qhinga leri:

Pheji na ndzimana	Ku hlanya ka	Vula
53,1	Cheyeza a endzela hahani wa yena eSoweto hi Khisimusi. Bumani a endzela kokwana wa yena. Xihlala a endzela vazala va yena. Lava vanharhu va hatlisile va va vanghana.	Ndzi nga kumbetela leswaku vana lava nga eka xitori lexi hinkwavo va tshama etindhawini tin'wana. Va lo endzela endhawini yin'we hi holideyi.
57,4	“Ntlango lowu wu fana na Toti! Ku fanele ku ri ntlango wun'we!” Bumani a hleka. “Wu fana na Xikhago,” ku vula Xihlala. “Xana swa fana leswaku loko ko pfumala na un'we wa swirho ku wisa swikotela, kutani va xipano lexi sivaka va kuma nkarhi wo tlanga?” “Inda!” ku vula Cheyeza. “Wu fana na Swibikidyana!”	Ndzi nga kumbetela leswaku vana a va languterile leswaku mitlango yi va leyi hambaneke hikuva yi na mavito yo hambanahambana. Ndzi ehleketa leswaku va titwa va hlamarile loko va swi vona leswaku hinkwavo va vulavula hi ntlango wun'we.

Cheyeza a endzerile hahani wa yena eSoweto hi Khisimusi. Bumani a endzerile kokwana wa yena. Xihlala a endzerile muzala wa yena. Lava vanharhu va vile vanghana.

“Ndzi borhekile,” ku vula Bumani, “A hi tlangeni Toti.”

“A ndzi wu tivi ntlango wolowo,” ku vula Cheyeza, “ematshan’wini tana hi tlanga Swibikidyana.”

“Swi nga va njhani hi tlanga Xikhago? I ntlango wo tsakisa swinene!” Ku vula Xihlala.

“Xikhago? Swi twala onge i vito ra doroba – ku nga ri ntlango!” Bumani a tlangatlangisa mahlo.

Va tshamile ehansi va phikizana hi leswaku va fanele ku tlanga ntlango wihi. Va ya emahlweni na le ndzhaku, va yile emahlweni na le ndzhaku hi leswaku va fanele ku tlanga ntlango wihi.

“Swi lulamile!” Bumani u hetelerile a tlhelela endzhaku,
“Ndzi ehleketa leswaku hi nga tlanga Swibikidyana
loko ku ri ntlango wa kahle. Hi tlanga njhani?”

Cheyeza a suka a yima. “Hi swona, loko ku ri hi ku hi ta
tlanga Swibikidyana, hi lava swikotela na bolo.”

“Swi twala ku fana na Xikhago!” ku vula Xihlala.

“Ku laveka swikotela na bolo ku tlanga na yona Toti,”
ku vula Bumani.

“Xosungula hi fanele ku endla swipano swimbirhi.
Xipano lexin’wana xa tlanga, lexin’wana xa siva.
Xipano lexi tlangaka xi fanele ku tsutsuma xi ringeta
ku pakela swikotela swi endla xihondzo xo leha,”
Cheyeza a ya emahlweni. “Kutani, va fanele ku
tsutsumela ekaya ka vona!”

“Leswi swi twala ku fana na Toti!” ku vuyeleda Bumani.

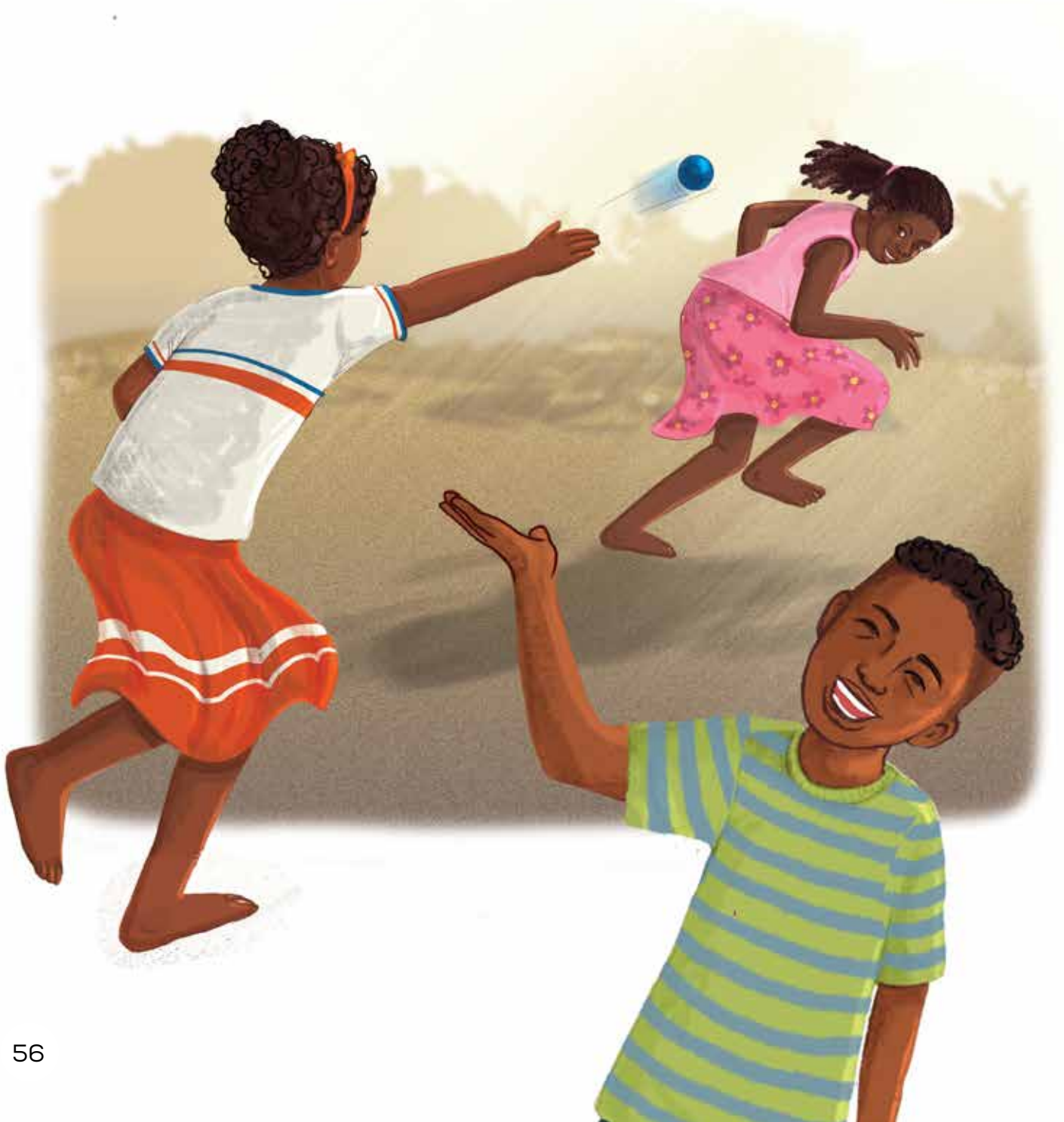
“Ku na nawu wo fana na wona na le ka Xikhago,” ku
vuyeleda Xihlala.

“Hakunenenene?” ku vutisa Cheyeza, “Swa hlamarisa!”

Cheyeza u yile emahlweni. “Ntirho wa xipano lexi sivaka i ku ba swirho swa xipano lexin’wana hi bolo. Swirho swa xipano lexin’wana swi ta ringeta ku papalata leswaku swi nga biwi hi bolo! Loko vo biwa, va ta fanela ku tshama ehansi.”

“Leswi swi twala ku fana na Toti!” ku vula Bumani, a languteka a nga twisisi.

“Hi swona, xipano xo siva xi fanele ku nyika bolo eka xipano xa le kaya. Xirho xin’wana na xin’wana xa xipano xi na mikarhi yinharhu ku hoxa bolo va ringeta ku wisa xihondzo xa swikotela”. Chinedu a hlamusela.

“Swi twala ku fana na Toti,” ku vula Bumani. “Loko xipanu xo wisa xihondzo, va kuma nkutlunya wun’we, na nkarhi wun’wana wo tlanga?”

“Ina!” ku vula Cheyeza, a languteka a nga twisisi. “U swi tivisa ku yini?”

“Ntlango lowu wu fana na Toti! Ku fanele ku ri ntlango wun’we!” Bumani a hleka.

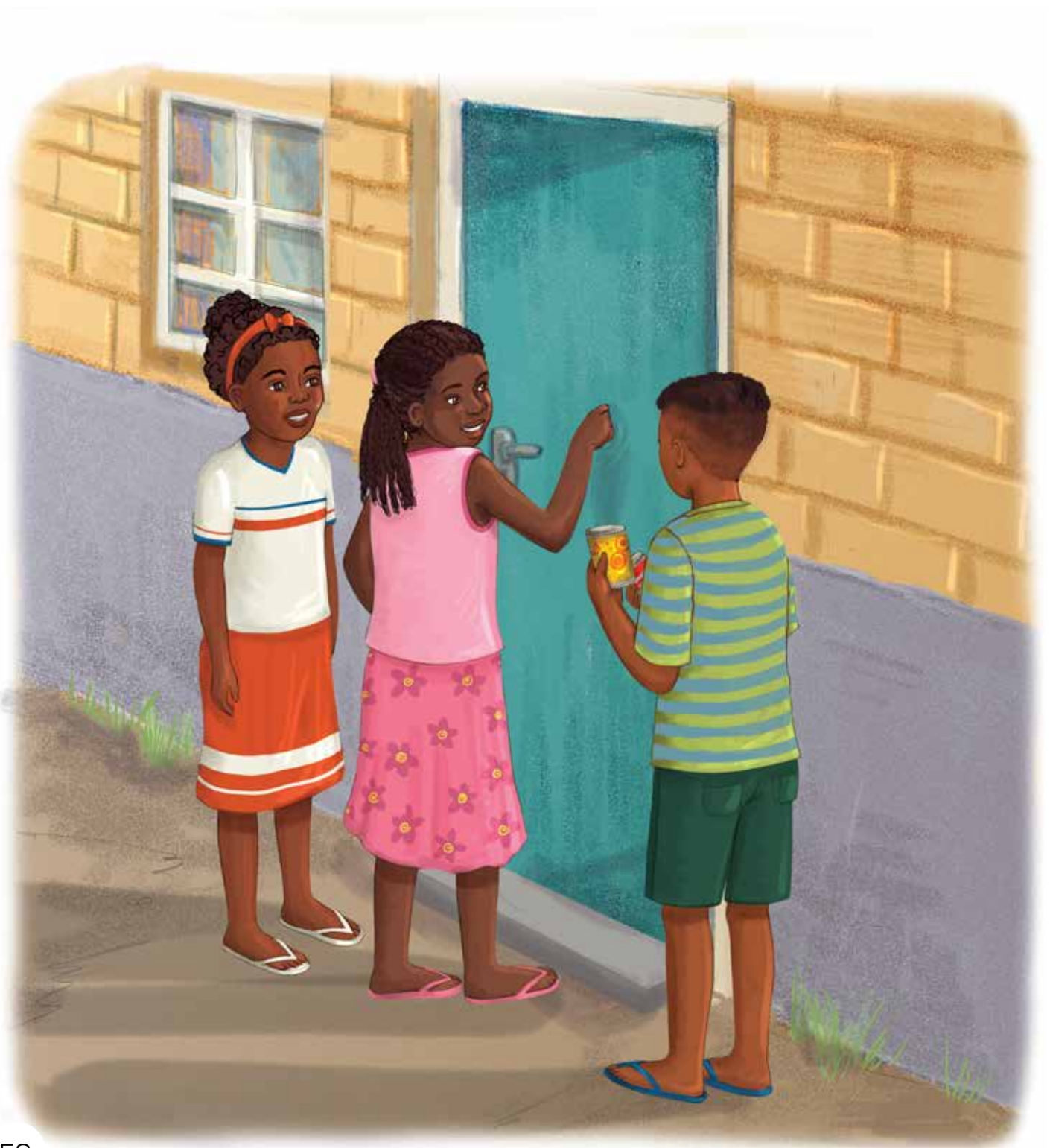
“Wu fana na Xikhago,” ku vula Xihlala. “Xana swa fana leswaku loko ko pfumala na un’we wa swirho ku wisa swikotela, kutani va xipano lexi sivaka va kuma nkarhi wo tlanga?”

“Ina!” ku vula Cheyeza.

“Wu fana na Swibikidyana!”

“Hi swona, a hi fambeni hi ya hlengeleta swikotela!”
ku vula Bumani. Va fambile hi yindlu na yindlu, va
kombela swikotela eka vaakelana va vona.

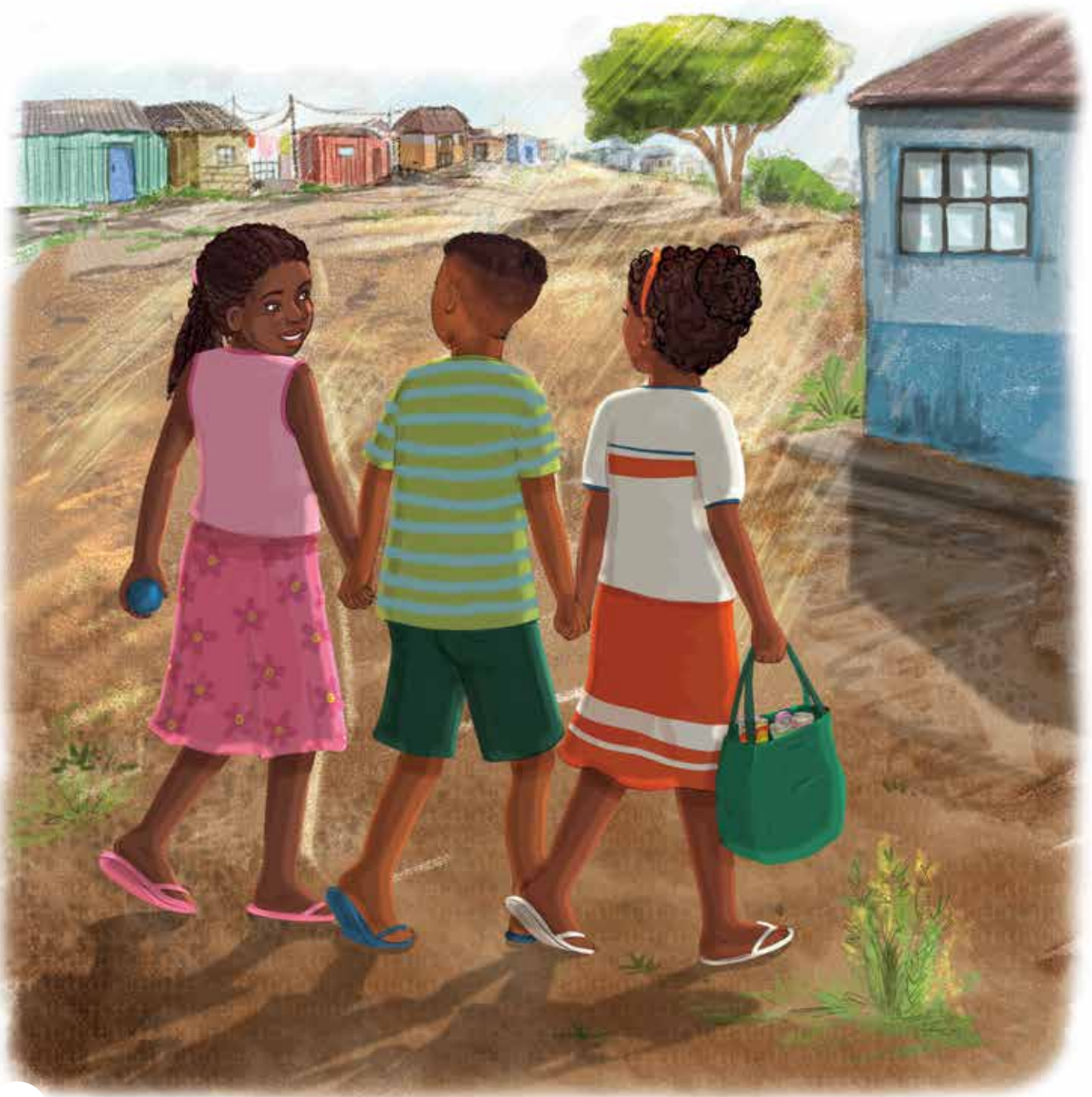
Loko va fika eka yindlu yo hetelela eka xitarata,
Cheyeza u komberile, “Xana hi nga kuma swikotela
swo tlanga Swibikidyana?”

Wansati u va byerile ku yima. A vuya na bege leyi a yi
tele hi swikotela.

“Xana a wu swi tiva leswaku van’wana va vitana
ntlango wolowo Xikhago?” a hleka, “van’wana va wu
vitana Toti!” Anakanya!

Ekuheteleleni va vile na swikotela swo ringanela.
Cheyeza, Bumani na Xihlala va langutanile kutani va
n'wayitela, “A hi tlangeni Swibikidyana-Xikhago-Toti”
Xihlala a vula, a ri karhi a hleka.

Ku hlaya ka 1

Xana xitori lexi xi humelela kwihi?

Xi humelela eSoweto, hi karhi wo wisa wa Khisimusi.

Hi wahi mavito manharhu yo hambana ya ntlango?

Swibikidyana, Toti, Xikhago.

Hikokwalahokayini swimunhuhatwa a swi nga twisisi?

- Hikuva a va ehleketa leswaku va vulavula hi mitlango yo hambana, kambe a va vulavula hi ntlango wun'we!
- Hikuva a va ehleketa leswaku va vulavula hi mitlango yo hambana, kambe milawu hinkwayo ya ntlango a yi fana!
- Hikuva a va nga swi tivi leswaku ntlango wa vona lowu va wu rhandzaka wu nga va na mavito yo hambana!

Ku hlaya ka 2

Hi nga kumbetela njhani leswaku swimunhuhatwa leswi swi huma etindhawini to hambana?

- Hikuva hinkwavo va endzile eSoweto.
- Hikuva va ha ku va vanghana.
- Hikuva hinkwavo va na vito ro hambana ra ntlango wun'we.

Xana vana va fanele ku hlengeleta yini loko va nga si tlanga?

Va fanele ku hlengeleta swikotela.

Hikokwalahokayini swimunhuhatwa swi hlekile emakumu ka xitori?

- Hikuva swi va tekerile nkarhi wo leha ku lemuka leswaku hinkwavo a va vulavula hi ntlango wun'we.
- Hikuva va hetile nkarhi wo leha va nga twisisi.
- Hikuva Swibikidyana-Xikhago-Toti i vito ro leha ro hlekisa ra ntlango.

XITORI XA 6 KU CHELANA HI MATI HI SIKU RA XIMUN'WANA

Nkongomelo: Hi tlanga ehandle

Vuxokoxoko
bya Vundzhaku

- Xitori lexi i xitori xo ka xi nga ri ntiyiso.
- Xi humelela eAfrika-Dzonga
- Xi humelela hi siku rolero.
- Xitori lexi xi ta pfuna vadyondzi va wena ku twisisa leswaku ku tlanga ehandle swi hi pfumelela ku valanga ntumbuluko, ku titsakisa na vanghana, na ku tiphina hi mindhavuko yo hlawuleka emigangeni ya hina.

Qhinga ra Ntwisiso:
Anakanya

- I ncini: Ku tumbuluxa xifaniso xa le miehleketsweni xa leswi humelelaka eka xitori.
- Hikokwalahokayini hi swi tirhisa: Ku endla leswaku xitori xi twakala xi ri xa xiviri naswona xi tsakisa.
- Xi pfuna njhani: Swi ku pfuna ku twisisa leswaku swimunhuhatwa na tindhawu swi languteka njhani naswona swi endla leswaku xitori xi va lexi twisisekaka kahle.

Tipoyinti leti u nga ti
avelaka na vadyondzi

- Ximun'wana i nguva leyi taka endzhaku ka xixika. Ximun'wana swi vula maxelo yo kufumela, ku hluka ka swiluva, ku humelela ka switsotswana, na swiharhi swi sungula ku tlarhamuka. Loko ximun'wana xi fika, hi nga ha lemuka masiku yo kufumela, matluka lamantshwa emirhini, maphaphatana lama hahaka na swinyenyana leswi akaka swisaka.
- Maxelo na tinguva swi khumba ndlela leyi vanhu va tlangaka hayona ehandle. Xikombiso, hi xixika, vanhu va tala ku hatlisa hikuva va twa xirhami. Loko maxelo ma kufumela, va nga ha heta nkarhi wo tala va ri ehandle va ri karhi va fambafamba, va tlanga na ku valangavalanga.
- Siku ro sungula ra Ndzati ri tiveka tani hi Siku ra Ximun'wana eAfrika-Dzonga. Yin'wana ya mindhavuko leyi a yi endliwa eka madoroba yo tala a ku ri ku chela mabakiti ya mati eka vanhu lava a va vuya ekaya kusuka entirhweni na le xikolweni, na ku huwelela 'Nkarhi wa Ximun'wana!'. Ndhavuko lowu wu fungha ku hela ka xixika, na ku sungula ka nguva leyintshwa. Leswi swa ha humelela etindhawini tin'wana, kambe a swa ha tolovelekangi ngopfu.
- Mikarhi yin'wana vabuti, vasesi na vanghana va tlanga hi vukanganyisi lebyi nga riki na khombo leswaku va titsakisa. Eka xitori lexi, mati i xiphemu xa ndhavuko wa Siku ra Ximun'wana, ku nga ri nxupulo.

Ku tirhisa qhinga leri:

Pheji na ndzimana	Ku hlaya ka	Vula
65,1	Kambe namuntlha, dyambu ri vangamile ngopfu. Katekani u hluvurile jesi. “Ximumu se xi fikile!” ku vula Katekani a karhi a n’wayitela.	Ndzi anakanya Katekani a ri karhi a juluka loko a ri karhi a famba edyambyini ro kufumela.
71,1	Kambe hi nkarhi wolowo, Katekani u twile buti wa yena a hlekelela. Loko va hundzuluka va vonile Cathy na vanghana va yena, va tsakamile! Hinkwavo a va khomile mabakiti ya mati.	Ndzi anakanya xikandza xa Katekani lexi hlamaleke loko a twa makwavo wa yena a ri karhi a hleka. A ehleketa leswaku u hlayisekile - kambe a nga hlayisekangi!

Hi Ravuntlhanu nampundzu, Vukona na Katekani va fambile swin'we ku ya exikolweni. I tin'hweti to hlayanyana va ri karhi va ambala swiqhoko na tijesi to kufumela ta xixika. Kambe namuntlha, dyambu ri vangamile ngopfu. Katekani u hluvurile jesi.

“Ximumu se xi fikile!” ku vula Katekani a ri karhi a n'wayitela.

Vukona na Katekani a
va tshamela ku famba hi
ku hatlisa leswaku va ta
kufumela. Kambe namuntlha
a va famba hi ku nonoka.

“Vona!” ku vula Vukona, hi ku
yima a hlalela maphaphatana
mambirhi ya xilamula.

“Yingisela!” ku
vula Katekani,
a kombetela
swinyenyana swi ri
karhi swi aka xisaka
ehenhla ensinyeni
lowukulu.

“U swi nuheterile leswi?”
ku vula Vukona, hi ku
hefemulela endzeni
swinene, “swiluva swi
fanele swi ri ekuteni!”

Loko va fika exikolweni mpundzu wolowo, Manana Sono u tsarile siku exitsalelweni.

“Oho! Languta leswiya! I siku ra 1 Ndzati- i Siku ra Ximun’wana!” a vula a ri karhi a n’wayitela.

Katekani a languta Vukona.

“Yoo!” Katekani a huwelela, “Siku ra Ximun’wana! Buti wa mina u rhandza ku ndzi sungula hi Siku ra Ximun’wana! Hi fanele ku tsutsuma hi ya ekaya loko nsimbi yi ba leswaku a nga hi kumi!”

Kambe loko nsimbi yi ba, vanghana va Katekani na Vukona va tshamile va tlanga.

“Tanani mi ta tlanga na hina!” Andzani u va vitanile a ri karhi a tsutsuma a ya eka michinginya na Rirhandzu.

“Tanani, a hi tlangeni!” ku vula Vukona.

Katekani u rivarile hinkwaswo swo tsutsumela ekaya hi nkarhi loko a ri karhi a tsutsuma ku ya hlangana na vanghana va yena.

Endzhaku ka loko vanhwanyana va tlangile nkarhinyana, va vonile Manana Sono a huma etlilasini. “Mi sala kahle vanhwanyana!” a huwelela, “Mi tiphina hi Siku ra Ximun’wana!”

“Yoo!” Katekani a huwelela, “a ndzi rivarile hinkwaswo swa Siku ra Ximun’wana! A hi fambeni Vukona kambe hi fanele hi xiyaxiya!”

Va sungurile ku tsutsuma va ya ekaya, kambe Vukona u hatlisile a karhala.

“A ndzi nge he swi koti ku tsutsuma ku hundza la!” a vula a ri karhi a hefemulela ehenhla. Katekani a ri karhi a languta emathelo a chuhile.

“Hi fanele hi xiyaxiya,” a vula. Va fambile hi ku hatlisa. A va nga ri ekuvulavuleni. Emakumu, Katekani u vonile nyangwa wa le mahlweni wa le kaya ka vona, hiloko a hefemula hi ku tikeriwa.

“Hi swi kotile!” a vula.

Kambe hi nkarhi wolowo, Katekani u twile buti wa yena a hlekelela. Loko va hundzuluka va vonile Cathy na vanghana va yena, va tsakamile! Hinkwavo a va khomile mabakiti ya mati.

Katekani u yimisile mavoko ya yena, “Hi swona, hi swona, mi hi kumile!” a hleka. “Hi pfumeleleni hi veka tibege.”

Loko Vukona na Katekani va vekile tibege ta
vona ehansi, Cathy na vanghana va yena va va
tsutsumerile. Vukona na Katekani va hlekile va tlhela
va huwelela loko vafana va va chela hi mati.

“Siku ra Ximun’wana ra kahle!” ku vula Cathy.
Hinkwavo va sungula ku hleka.

Ku hlaya ka 1

- Xana Katekani na Vukona va vonile yini loko va ya exikolweni?
- Va vonile maphaphatana ya xilamula.
- Va vonile tindzeyana ti endla xisaka.

Xana xitori lexi xi humelerile hi siku rihi?

Xi humelerile hi siku ra 1 Ndzati - Siku ra Ximun'wana!

Hikokwalahokayini Katekani na Vukona va fambile hi ku nonoka loko va ya exikolweni?

- Hikuva a swi nga lavi va ringeta ku tikufumeta.
- Hikuva Ximun'wana a xi fikile.
- Hikuva va sungurile ku vona mifungo ya ku cinca ka nguva.
- Hikuva va yimile ku vona maphaphatana ya xilamula.
- Hikuva va yimile ku vona swinyenyana loko swi aka xisaka.
- Hikuva va yimile va nuhetela swiluva.

Ku hlaya ka 2

Xana Vukona na Katekani va endlile yini loko xikolo xi huma?

Va tlangile na vanghana va vona ehandle.

I yini lexi nga tsundzuxa Katekani leswaku i Siku ra Ximun'wana?

Loko mudyondzisi wa vona a huma etlilasini a ku, "Mi va na Siku ra Ximun'wana ra kahle," hi swona swi nga n'wi tsundzuxa!

Hikokwalahokayini Katekani na Vukona va tsakamisiwile hi mati?

- Hikuva a ku ri Siku ra Ximun'wana.
- Hikuva i ntolovelu wa Siku ra Ximun'wana ku chela vanhu hi mabakiti ya mati eka tindhawu tin'wana eAfrika-Dzonga.
- Hikuva Katekani na Vukona va tlangile na vanghana va vona loko xikolo xi humile ematshan'weni yo ya ekaya.
- Hikuva buti wa Katekani, Cathy, u rhandza ku n'wi sungula hi Siku ra Ximun'wana.

XITORI XA 7

VITO RA MINA I MUSAWAHOSI

Nkongomelo: Hi vulavulela ehenhla

**Vuxokoxoko
bya Vundzhaku**

- Xitori lexi i xitori xo ka xi nga ri ntijiso.
- Xi humelela eAfrika-Dzonga
- Xi humelela hi siku rolero.
- Xitori lexi xi ta pfuna vadyondzi va wena ku twisisa leswaku mavito i xiphemu xa nkoka xo paluxa vutitivisi bya munhu na leswaku swi lulamile ku vulavula hi xichavo loko nchumu wo karhi wu ri wa nkoka eka wena.

Qhinga ra Ntwisiso: Endla Mikumbetelo

- I ncini: Ku ringanyeta swilo leswi mutsari a nga swi hlamuseliki hi ku kongoma, hi ku tirhisa swipfunaxitshunxo eka xitori.
- Hikokwalahokayini hi swi tirhisa: Ku twisisa tinhlamuselo leti dzikeke na mahungu lama fihliweke.
- Xi pfuna njhani: Swi ku pfuna ku fikelela nghimeto loko u ri karhi u hlaya, na ku twisisa xitori na swimunhuhatwa ku antswa.

Tipoyinti leti u nga ti avelaka na vadyondzi

- Mavito i xiphemu xa nkoka xa vutitivisi bya munhu. Mavito ma hlawulekile naswona hakanyingi ma na nhlamuselo. Mindyangu yo tala yi hlawula mavito hi vukheta, hi rirhandzu na hi ku hleketelela. Vanhu vo tala va titwa va tingungubyisa hi mavito ya vona.
- Vanhu van'wana va na mavito yo duvulela kumbe mavito lama komisiweke ya mavito ya vona. Xikombiso, n'wana la thyiweke Musawahosi a nga ha vitaniwa Nyeleti. Vanhu van'wana va tsakela mavito lama komisiweke, kasi van'wana va tsakela mavito ya vona lama heleleke. Vanhu va fanele va ringeta ku vula vito ra wena hi ndlela leyinene na ku ku vitana hi vito leri u lavaka ku vitaniwa hi rona.
- Mikarhi yin'wana vanhu lavakulu va endla swiboho leswi vana va nga pfumelelaniki na swona. Munhu lonkulu a nga ha ehleketa leswaku wa pfuna, kambe a nga tsandzeka ku lemuka leswaku nchumu wo karhi i wa nkoka eka n'wana wo karhi.
- Ku va na xichavo a swi vuli ku miyela loko nchumu wo karhi wu ri wa nkoka. U nga ha kombisa xichavo u ri karhi u byela munhu un'wana ndlela leyi u titwaka hayona kumbe leswi u swi lavaka.

Ku tirhisa qhinga leri:

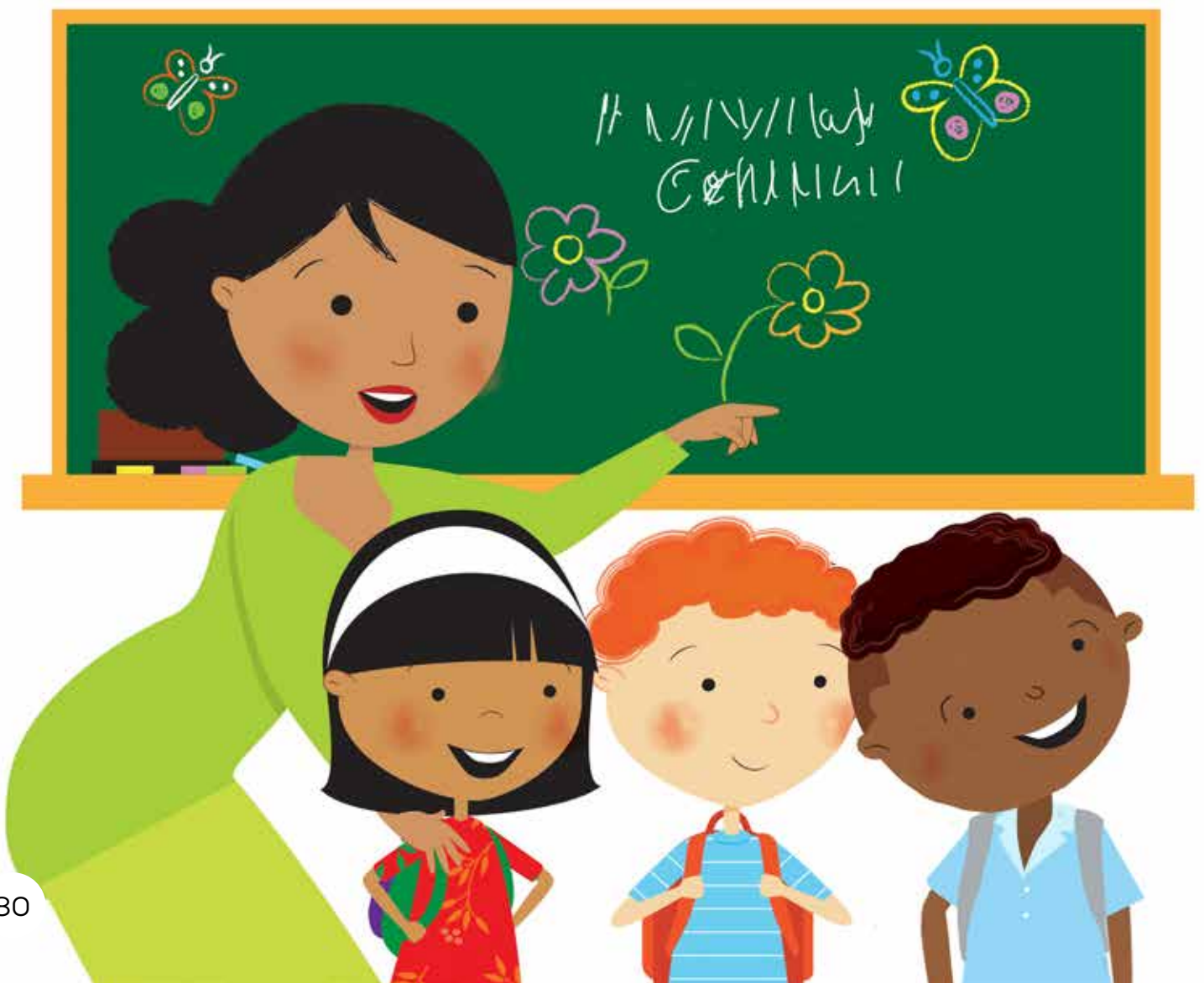
Pheji na ndzimana	Ku hlaya ka	Vula
81,2	“Ndzi ta ku vitana Musa ku vula mudyondzisi, “vito ra wena ri lehile swinene!” Musawahosi a nga lavi ku twala onge i munhu wo pfumala xichavo, a nga vulangi nchumu.	“Ndzi ta ku vitana Musa ku vula mudyondzisi, “vito ra wena ri lehile swinene!” Musawahosi a nga lavi ku twala onge i munhu wo pfumala xichavo, a nga vulangi nchumu.
84,1	Masiku hinkwawo exikolweni, Musawahosi a a navela ku twa mpfumawulo wa vito ra yena ro helela. Musawahosi u ehleketile hi ku lulamisa mudyondzisi wa yena, kambe a a nga lavi ku vonaka onge a nga na xichavo.	Ndzi nga kumbetela leswaku exikolweni Musawahosi u tshama a vitaniwa Nyeleti, kambe ekaya u vitaniwa hi vito ra yena ri helerile.

Kusukela loko a beburiwile, un'wana na un'wana endyangwini wa ka va Musawahosi a va n'wi vitana hi vito ra yena hinkwaro, vito ro saseka: Musawahosi. A a rhandza mpfumawulo wa vito ra yena. A a rhandza ku ri vula hi ku nonoka, peletwana hi peletwana. Nakambe, a a rhandza ku ri vula hi ku hatlisa. A a rhandza hinkwaswo hi vito ra yena!

Hi siku ra yena ro sungula exikolweni, mudyondzisi wa Musawahosi u byerile vadyondzi hinkwavo ku yima emahlweni ka tlilasi. Kutani, mudyondzisi a va vitana hi un'weun'we a va komba laha va faneleke ku tshama kona. Eka desika rin'wana na rin'wana a ku namarhewile mavito ya vadyondzi.

Musawahosi a languterile ku vona vito ra yena hinkwaro, vito ra yena ro saseka ri tsariwile edesikeni ra yena.

Ekuheteleleni, mudyondzisi u vitanile vito ra yena.
U ri vurile hi ku nonoka, peletwana hi peletwana.
Musawahosi u n'wayiterile swinene kutani a yimisa
voko ra yena.

“Ndzi ta ku vitana Musa ku vula mudyondzisi, “vito ra
wena ri lehile swinene!”

Musawahosi a nga lavi ku twala onge i munhu wo
pfumala xichavo, a nga vulangi nchumu.

Loko a tshamile ehansi edesikeni ra yena, a ku namarhewile vito ra Nyeleti. A ku nga tsariwangi vito ra yena hinkwaro, ro saseka. Ku n'wayitela ka Musawahosi ku hela.

Hi ku famba ka nkarhi siku rolero, mudyondzisi wa Musawahosi u n'wi vitanile leswaku a hlamula xivutiso. “Nyeleti” mudyondzisi a n'wi vitana.

Kambe Nyeleti a nga hlamulangi hikuva a a nga swi lemukangi leswaku mudyondzisi a a vitana yena!

Masiku hinkwawo exikolweni, Musawahosi a a navela ku twa mpfumawulo wa vito ra yena ro helela. Musawahosi u ehleketile hi ku lulamisa mudyondzisi wa yena, kambe a a nga lavi ku vonakala onge a nga na xichavo.

Endzhaku ka mavhiki yo hlayanyana, Musawahosi u vuyile na xifaniso lexi a xi rhandzaka lexi a nga xi dirowa exikolweni ku ta komba manana wa yena.

“Yehe! Hikokwalahokayini u cincile vito ra wena?” ku vutisa manana wa yena.

“A ndzi nga ri na xo xi vula. Mudyondzisi u te vito ra mina ri lehile ngopfu. A ndzi nga lavi ku vonaka onge a ndzi na xichavo!” ku vula Musawahosi.

“Loko u lava ku vitaniwa Nyeleti, swi lulamile. Kambe loko u nga swi lavi, u fanerile ku byela mudyondzisi wa wena. A hi ku pfumala xichavo! U na mfanelo yo vitaniwa hi vito ra wena hinkwaro, vito ro saseka!” ku vula manana wa yena.

“Ndza swi twisisa leswaku u nga va u chava ku byela mudyondzisi wa wena. Ndzi tata ndzi ta ku vulavulela na yena.”

Siku leri landzelaka, manana wa Musawahosi u fambile na yena exikolweni. Va fikile ka ha ri na nkarhi. Musawahosi u yile a ya tlanga na vanghana va yena lavantshwa loko manana wa yena a ha vulavula na mudyondzisi.

Loko nsimbi yi ba, Musawahosi u chuhile. “Loko mudyondzisi o ndzi veng?” a vilela. Kambe loko a nghena etlilasini, mudyondzisi u lo n’wayitela.

“Avuxeni, Musawahosi,” a vula.

Loko Musawahosi a tshama edesikeni ra yena, vito ra yena leri a ri damarhetiwile a ri cinciwile. Sweswi a ku tsariwile vito ra yena hinkwaro, vito ro saseka: Musawahosi.

Ku hlaya ka 1

Xana Musawahosi a a rindzerile ku vona yini edesikeni ra yena?

A a rindzerile ku vona laha vito ra yena ri nga tsariwa kona, ri helerile, vito ra yena ro saseka.

Xana mudyondzisi wa Musawahosi a a n'wi vitana mani?

A a n'wi vitana Nyeleti.

Hikokwalahokayini Musawahosi a nga tsakangi?

- Hikuva a a ehleketa leswaku vito ra yena hinkwaro, lero saseka ri ta tsariwa edesikeni ra yena.
- Hikuva mudyondzisi wa yena u komisile vito ra yena.
- Hikuva exikolweni, a a nga vitaniwi hi vito ra yena hinkwaro, lero saseka.

Ku hlaya ka 2

Hikokwalahokayini mudyondzisi wa Musawahosi a n'wi vitana Nyeleti?

Hikuva u te vito ra yena ri lehile.

Xana manana wa Musawahosi u kumbeterile leswaku u titwa njhani?

U kumbeterile leswaku a nga va a chava ku vulavula na mudyondzisi wa yena.

Hikokwalahokayini mudyondzisi wa Musawahosi a cincile vito ra yena emakumu ka xitori leri a ri namarhethiwile?

- Hikuva manana wa Musawahosi u yile ku ya vulavula na mudyondzisi wa yena.
- Hikuva mudyondzisi u lemukile leswaku u tsakela ku vitaniwa Musawahosi ku nga ri Nyeleti.
- Hikuva mudyondzisi a a tsale vito ro ka ri nga ri rona, kutani a a fanele ku ri lulamisa!

XITORI XA 8 XIKIPA LEXINTSHWA XA BOHLALE

Nkongomelo: Hi vulavulela ehenhla

**Vuxokoxoko
bya Vundzhaku**

- Xitori lexi i xitori xo ka xi nga ri ntiyiso.
- Xi humelela eAfrika-Dzonga
- Xi humelela hi siku rolero.
- Xitori lexi xi ta pfuna vadyondzi va wena ku twisisa leswaku vanhu va nga navela na ku tsakela swilo swo hambana, na leswaku i swa nkoka ku kombisa leswi u nga xiswona ku nga ri ku titwa u pimiwile hileswi vanhu van'wana va ehleketaka leswaku u fanele ku va xiswona.

Qhinga ra Ntwisiso: Endla Mikumbetelo

- I ncini: Ku ringanyeta swilo leswi mutsari a nga swi hlamuseliki hi ku kongoma, hi ku tirhisa swipfunaxitshunxo eka xitori.
- Hikokwalahokayini hi swi tirhisa: Ku twisisa tinhlamuselo leti dzikeke na mahungu lama fihliweke.
- Xi pfuna njhani: Swi ku pfuna ku fikelela nghimeto loko u ri karhi u hlaya, na ku twisisa xitori na swimunhuhatwa ku antswa.

Tipoyinti leti u nga ti avelaka na vadyondzi

- Hakanyingi vafana na vanhwanyana va nyikiwa tithoyi to hambanahambana, swiambalo na mihlovo yo hambanahambana. Xikombiso, vanhu van'wana va ehleketa leswaku mihlovo wa pinki i wa vanhwanyana kasi wasi i wa vafana. Vanhu vo hambanahambana va na mavonelo yo hambanahambana hi mhaka leyi.
- Mikarhi yin'wana vanhu va nga ha byela vana leswaku va fanele va tsakela swilo swo karhi ntsena hileswi va nga vafana kumbe vanhwanyana. Xikombiso, vanhu van'wana va nga ha vula leswaku i vafana ntsena lava faneleke va tsakela ku tlanga hi timovha. Vanhu vo hambanahambana va na mavonelo yo hambanahambana hi mhaka leyi.
- Hi ku landza ntiyiso, vana va nga va na swilo swo hambanahambana leswi va swi tsakelaka ku nga ri na mhaka leswaku i vafana kumbe vanhwanyana. Vana a va tsakeli swilo leswi fanaka. Xikombiso, vana van'wana va tsakela ku dirowa. Van'wana va tsakela swiharhi. Van'wana va tsakela tidayinaso. Ku va mufana kumbe nhwanyana a swi vuli leswaku u fanele ku tsakela mihlovo, tithoyi kumbe swiambalo swo karhi.
- Mikarhi yin'wana vanhu vambirhi va lava swilo swo hambana. Loko leswi swi humelela, swi nga ha endleka leswaku havumbirhi bya vona va nga swi koti ku kuma leswi va swi lavaka. Ku pfumelelana i xitshunxo laha munhu un'wana na un'wana a tshikaka nyana leswaku va ta pfumelelana eka nchumu wo karhi.

Ku tirhisa qhinga leri:

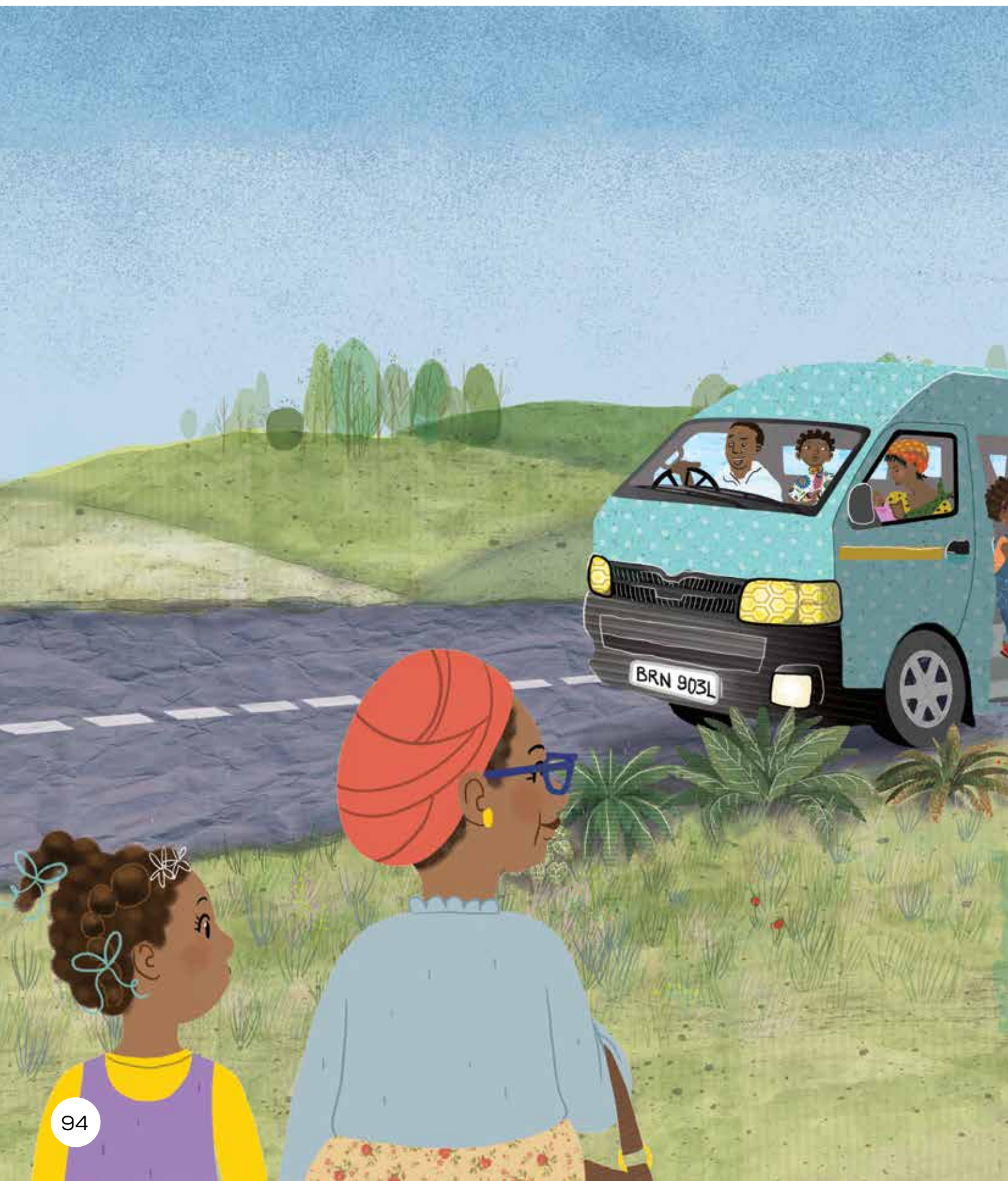
Pheji na ndzimana	Hlaya	Vula
98,1	“Xi njhani lexi?” ku vutisa kokwana. “Kambe kokwana, a ndzi wu rhandzi muhlovo wa pinki,” ku vula Bohlale. “Vanhwanyana hinkwavo va rhandza muhlovo wa pinki!” ku vula kokwana. “Hi swona, ndzi nhwanyana kambe a ndzi wu rhandzi,” ku ehleketa Bohlale. “Swi lulamile. Hi ta kuma xikipa xo basa, xo ka xi nga fanisiwangi nchumu,” ku vula kokwana.	Ndzi nga kumbetela leswaku Bohlale u titwa a hlundzukile. Ndzi ehleketa leswaku u hlundzukile hikuva kokwanaxisati u n’wi byerile leswaku a nga hlawula xikipa, kambe endzhaku u vula leswaku e-e eka swikipa hinkwaswo leswi Bohlale a swi tsakelaka.
98, xifaniso	Kombetela eka xifaniso	Languta xikandza xa Bohlale lexi nga exifanisweni. Leswi swi tlhela swi ndzi pfuna ku kumbetela leswaku u titwa a hlundzukile.

A ku ri Muggqivela. Bohlale a ya emavhengeleni na kokwana wa yena. “A hi fambe!” Kokwana a n’wi vitana. Bohlale u tsutsumerile exitangeni. Bohlale na kokwana wa yena va hundzile tinguluve ti ri ku dyeni.

Va hundzile vanhwanyana va karhi va tlanga ntlango wa khazi. Va hundzile wansati a ri karhi a aneka swiambalo swa yena.

Emakumu, va fikile eka gondzo lerikulu. Thekisi ya vona
a yi ri kusuhi no fika!

Bohlale a langutile ehandle hi fasitere ndlela hinkwayo.
U vonile movha wa khale, wo onhaka.

U vonile tingimpfu. Hiloko a vona mifungho yo tala ya mihlovohlovo. A va ri edorobeni!

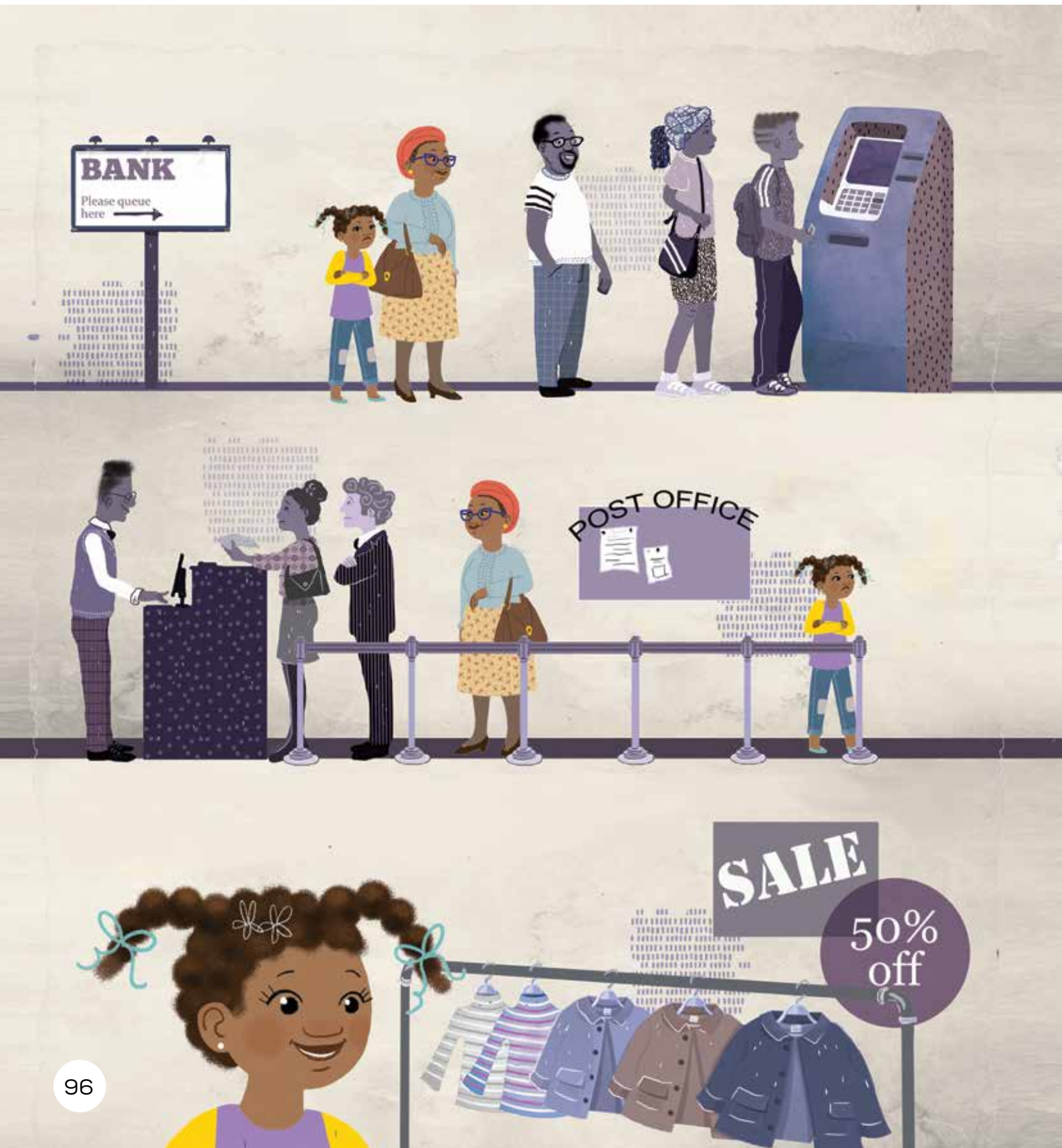

Thekisi yi yimile. “A hi fambe!” ku vula Kokwana.

Xosungula, va yile ebangi. Kutani, va yile eposweni.
Emakumu, va yile evhengeleni ra swiambalo.

“Ndzi ta ku xavela xin’wana lexintshwa. Famba u ya
hlawula, Bohlale,” ku vula kokwana.

“Ndzi rhandza lexi,” ku vula Bohlale, a kombetela xikipa xa rihlaza lexi nga na xifaniso xa dayinasoso emahlweni.

“I xa vafana,” ku vula kokwana.

“Kambe ndzi rhandza tidayinasoso,” Bohlale a vula.

“U languta eka swiambalo swa vafana!” ku vula kokwana.

“Oho! Ndzi rhandza lexi!” ku vula Bohlale, a langutile xikipa lexi nga na xifaniso xa lori emahlweni. Kokwana u hlakahlile nhloko. “Hikokwalahokayini?” ku vutisa Bohlale. Kokwana u sukile a famba.

“Xi njhani lexi?” ku vutisa kokwana.

“Kambe kokwana, a ndzi wu rhandzi muhlovo wa pinki,” ku vula Bohlale.

“Vanhwanyana hinkwavo va rhandza muhlovo wa pinki!” ku vula kokwana.

“Hi swona, ndzi nhwanyana kambe a ndzi wu rhandzi,” ku ehleketa Bohlale.

“Swi lulamile. Hi ta kuma xikipa xo basa, xo ka xi nga fanisiwanga nchumu,” ku vula kokwana.

Loko Bohlale a fika ekaya u vekile bege ya swiambalo etafuleni exitangeni kutani a ya ekamareni ra yena. U tshamile emubedweni wa yena a ehleketa hi swikipa hinkwaswo evhengeleni ra swiambalo.

Manana wa Bohlale u tile ekamareni ra yena. A khomile xikipa xo basa lexintshwa.

“Hi lexi u nga hlawula xona lexi?” a vutisa.

Bohlale u byerile manana wa yena hi leswi nga humelela evhengeleni.

“Ndzi na vonelo,” ku vula manana wa yena a ri karhi a huma ekamareni. U vuyile na switsalo swa khokhi. “U nga tirhisa leswi ku dirowa xifaniso xa wena eka xikipa xa wena lexintshwa!” a vula. Bohlale u ehleketile hi swikipa hinkwaswo leswi a nga swi tsakela evhengeleni, kutani a sungula ku dirowa.

Endzhakunyana, tatana wa Bohlale u n'wi vitanile ku ta dya swakudya swo lalela. Bohlale u ambarile xikipa xa yena lexintshwa. U langutile exivonini. Bohlale u tsakerile leswi a nga swi vona! U tsutsumile a ya exitangeni.

Loko Palesa a vona xikipa xa Bohlale, u kombeterile xifaniso. “Ndzi lava xikipa xo fana na xa Bohlale!” a vula. Bohlale u langutile manana wa yena kutani hi vumbirhi bya vona va n’wayitela.

Ku hlaya ka 1

Bohlale a lava swikipa swa njhani?

A lava xikipa lexi nga na dayinasoso kumbe movha.

Xana kokwana u n'wi xaverile xikipa xa njhani?

Kokwana u n'wi xaverile xikipa xo basa xo pfumala xifaniso.

I yini lexi endlaka u kumbetela leswaku Bohlale a nga tsakangi hi xikipa xa yena lexintshwa?

- A languteka a nga tsakangi evhengeleni.
- U siya bege ya yena etafuleni exitangeni.
- U tshamile emubedweni wa yena, a languteka a nga tsakangi.
- U byerile manana wa yena hinkwaswo leswi nga humelela evhengeleni.
- U dirowile exikipeni xa yena lexintshwa ku endla xi languteka xi sasekile, hikuva a nga tsakeli xikipa lexi kokwana a nga n'wi hlawulela xona.

Ku hlaya ka 2

I yini leswi Bohlale na kokwana wa yena a va nga pfumelelani ha swona?

- A va nga pfumelelani hi xikipa lexi Bohlale a fanele ku xi xava.
- A va nga pfumelelani hi leswi vafana na vanhwanyana va swi tsakelaka.

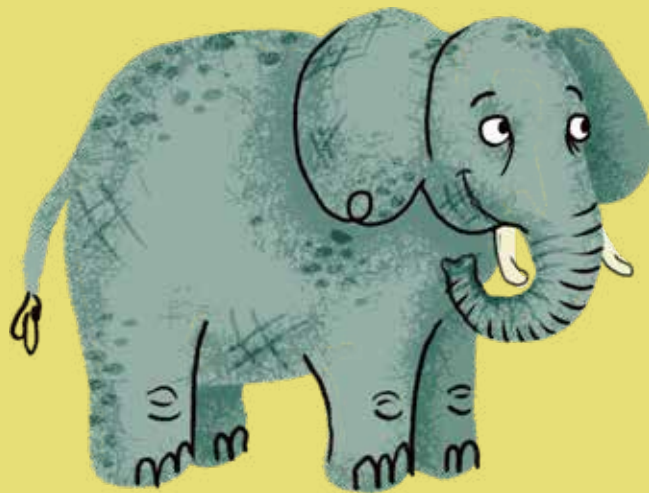
Xana Manana wa Bohlale u endla yini ku n'wi pfuna leswaku a titwa ku antswa?

- Wa yingisela loko Bohlale a twa a nga tsakangi.
- U n'wi nyika switsalo swa khokhi.
- U n'wi byela leswaku a nga dirowa xin'wana na xin'wana lexi a xi lavaka.

Hikokwalahokayini Bohlale a titwa a pfilunganile?

- Hikuva kokwana u te “e-e” eka swikipa hinkwaswo leswi a swi hlawula.
- Hikuva kokwana u n'wi byerile leswaku swilo leswi a swi tsakelaka i swa vafana ntsena.
- Hikuva kokwana u n'wi byerile leswaku u fanele ku rhandza muhlovo wa pinki.
- Hikuva kokwana a nga pfumelelangi Bohlale ku hlawula leswi a swi rhandzaka.

NHLRP | National
Home Language
Reading Programme